

2258 5

MEMORIE VAN ANTWOORD

(Ingezonden 16 April 1952)

Algemene beschouwingen

Karakter van het ontwerp. De ondergetekenden hebben met voldoening vernomen, dat er vrijwel algehele overeenstemming bestaat over het feit, dat de geldende strafbepalingen met betrekking tot de misdrijven tegen de veiligheid van de Staat onvoldoende zijn en herziening behoeven. Dat er verschil van opvatting kan bestaan over de vraag op welke wijze en krachtens welke beginselen deze herziening behoort te worden opgezet, is de ondergetekende duidelijk. Het oorlogsstrafrecht bevat tal van punten, die bij de voorbereiding van het onderhavige ontwerp tot breedvoerige beschouwingen en onderzoeken hebben aanleiding gegeven, zowel binnen de Commissie-Donner als bij de ondergetekenden. Dat ook in de Volksvertegenwoordiging deze belangrijke vraagstukken, waaronder dat van de doodstraf en van de wijze van berechting, een onderwerp van diepgaand onderzoek hebben uitgemaakt, was te verwachten en stemt de ondergetekenden tot voldoening. Bij de waardering, welke men blijkt te hebben voor de arbeid van de Commissie-Donner, sluiten de ondergetekenden zich gaarne aan.

Het is, gelijk door de op dit punt aan het woord zijnde leden wordt opgemerkt, de bedoeling van de Regering geweest de wetgeving op het stuk van het oorlogsstrafrecht aan te vullen met regels, gebaseerd op de ervaringen, tijdens en na de laatste oorlog opgedaan. Dit wil niet zeggen, dat, wanneer onverhoopt dit stuk strafrecht weder toepassing zou moeten vinden, de thans voorgestelde regeling volledig is. Utdrukkelijk is in de voorlaatste alinea van de algemene beschouwingen van de Memorie van Toelichting opgemerkt, dat in omstandigheden, die thans nog niet kunnen worden voorzien, wellicht nog andere maatregelen zullen moeten worden getroffen door de dan aanwezige wetgever. Het verheugt de ondergetekenden, dat dit standpunt door de hier aan het woord zijnde leden wordt gedeeld.

Het is de ondergetekenden niet duidelijk op welke grond sommige leden, die erkennen, dat de geldende regeling aanvulling en herziening behoeft, van oordeel zijn, dat het ontwerp zich klaarblijkelijk tegen bepaalde groepen van de bevolking, en wel in de eerste plaats tegen de communistische, richt. Nergens in het ontwerp wordt enig onderscheid gemaakt tussen de mogelijke daders van de strafbaar gestelde feiten. Hoe men kan concluderen, dat strafbepalingen, die beginnen met „Hij die” tegen bepaalde groepen van de bevolking zijn gericht, vermogen de ondergetekenden niet in te zien. Juist is, dat het ontwerp op bepaalde punten minder waarborgen voor rechtszekerheid geeft dan in normale tijden plegen te worden in acht genomen. Men bedenke evenwel, dat de bepalingen van de wet krachtens artikel 1 uitsluitend van toepassing zijn op misdrijven, *in geval van oorlog* (d.i. wanneer een oorlog feitelijk is uitgebroken) begaan. Juist in dergelijke kritieke tijden behoeft de Overheid een ietwat grotere bevoegdheid ten opzichte van de individu dan in normale tijden noodzakelijk is. Er is echter naar gestreefd deze buitengewone bevoegdheden van de Overheid zo gering mogelijk te houden en hun uitoefening zoveel mogelijk te doen geschieden onder rechterlijke controle. Dat de Kroon de bevoegdheid krijgt de ontworpen wet van toepassing te verklaren in geval van een gewapend conflict, dat niet als oorlog kan worden aangemerkt, is een noodzakelijke consequentie van de volkenrechtelijke ontwikkeling, waardoor een conflict, als bedoeld in het tweede lid van artikel 1, niet meer als oorlog wordt beschouwd, terwijl het, naar de bedoeling van het Wetboek van Strafrecht, voor de toepassing van dit wetboek natuurlijk wel als oorlog moet worden aangemerkt. Inderdaad is het Korea-conflict een conflict, als in artikel 1, tweede lid, bedoeld. De bewering, dat de bepaling met het oog op dit conflict ontworpen is, mist iedere grond, daar het natuurlijk nooit de bedoeling kan zijn de wet in geval van een dergelijk beperkt en geïsoleerd conflict van toepassing te verklaren.

Het is bepaaldelijk niet juist, dat artikel 8, lid 3, onder 6°, de doodstraf stelt op schending van een belofte of overeenkomst, of onder 3°, op het met verenigde krachten vernielen of wegmaken van enig goed, dat aan een ander toebehoort. De doodstraf wordt op deze feiten slechts gesteld, indien zij tevens schending van wetten en gebruiken van de oorlog zijn. Het betreft hier niet eenvoudige schending

van beloften of overeenkomsten of eenvoudige diefstal, doch inbreuken op volkenrechtelijke verplichtingen. Het is dit aspect van de bedoelde feiten, dat de zwaarte van de bedreigde straf rechtvaardigt.

Het behoeft geen betoog, dat bij de opzet der berechting gestreefd is naar een zo zuiver mogelijke afweging van de belangen van de door de oorlog en het wapengeweld bedreigde gemeenschap enerzijds en de belangen van de individuele rechtszekerheid anderzijds. Het is na de oorlog gebleken, dat het in acht nemen van de voorschriften van het Wetboek van Strafvordering, die de rechten van de individu waarborgen, tot grotere schade voor de individuele rechtszekerheid zou hebben geleid dan het op zij stellen dezer bepalingen. De ondergetekenden komen daarop bij de behandeling van artikel 22 hieronder terug. Reeds thans willen zij echter duidelijk mededelen, dat de strekking der bepaling niet is een zeer krasse verzwakking van de rechtszekerheid voor de burgers te bewerkstelligen. Dezelfde argumenten, die ten aanzien van artikel 22 gelden, gelden ook voor artikel 23 en volgende: een snelle, met minder waarborgen omgeven procedure kan voor de betrokkenen beter zijn dan een langzame procedure, die het geven van eindbeslissingen moeilijk en langdurig maakt. Wanneer in 1945 het Wetboek van Strafvordering van toepassing geweest zou zijn, zou bepaaldelijk de Bijzondere Raad van Cassatie thans niet kunnen zijn opgeheven, maar zouden waarschijnlijk nog tienduizenden in voorarrest zitten, omdat de bijzondere gerechtshoven geen tijd hadden gehad om zaken ten principale te beslissen door hun voortdurende zorg om iedere dertig dagen ten aanzien van iedere gedetineerde de voorlopige hechtenis te verlengen.

De ondergetekenden zijn van oordeel, dat in de Memorie van Toelichting met voldoende duidelijkheid is uiteengezet, waarom in het ontwerp de mogelijkheid is geopend om uitsluitend in bijzondere omstandigheden in het belang van de veiligheid van de Staat vrijheidsstraffen elders dan in Nederland ten uitvoer te leggen.

Met voldoening vernamen de ondergetekenden, dat van verschillende andere zijden de hierboven gegeven bestrijding van de stelling, dat het ontwerp de rechtszekerheid onvoldoende zou waarborgen, werd gesteund. Zoals van deze zijden wordt opgemerkt, is er met ernst naar gestreefd een juist evenwicht te vinden tussen de belangen van de bedreigde gemeenschap enerzijds en de belangen van de individuele verdachte aan de andere kant. Terecht werd in dit verband nog gewezen op het feit, dat de bezwaren tegen de formulering van verschillende oorlogsmisdrijven in artikel 8 met evenveel recht worden aangevoerd tegen de geldende bepaling van artikel 79 van het Wetboek van Militair Strafrecht.

Het onderhavige ontwerp beoogt zo mogelijk te voorkomen, dat een noodwetgever zich in de toekomst andermaal voor de noodzaak zou kunnen zien geplaatst om feiten met terugwerkende kracht strafbaar te stellen. Tijdens de laatste wereldoorlog viel daaraan, gezien de geheel nieuwe en onvoorzien omstandigheden, die zich daarbij voordeden, niet te ontkomen, doch de huidige wetgever zou in gebreke blijven, wanneer hij geen rekening zou houden met de ervaringen, in de afgelopen oorlog opgedaan, en de bepalingen van de strafwet niet zou aanpassen aan de hem gebleken mogelijkheden van misdredingen van ernstige aard in oorlogstijd. Terecht is dan ook herhaaldelijk van de zijde van de Volksvertegenwoordiging aangedrongen op bijwerking van ons strafrecht op het punt van misdrijven tegen de veiligheid van de Staat met de in de laatste jaren opgedane ervaringen. Aan deze aandrang heeft de Regering gaarne gevolg gegeven, zij het ook, dat zij er van overtuigd is, dat de onderhavige regeling in toekomstige onbekende omstandigheden wellicht wederom onvolledig zal blijken.

Opzet van het ontwerp: regeling in een afzonderlijke wet? De ondergetekenden kunnen begrijpen, dat de vraag gerezen is of de regeling van het oorlogsstrafrecht, zoals deze technisch in het onderhavige ontwerp is vervat, niet bijzonder ingewikkeld is. De Wet Oorlogsstrafrecht (dit is dus het gestelde onder artikel 1) bevat enerzijds afwijkingen van het Wetboek van Strafrecht en van het Wetboek van Militair Strafrecht, anderzijds eigen afzonderlijke delictomschrijvingen en tenslotte bepalingen over de rechterlijke organisatie en de procedure. De Wet Oorlogsstrafrecht is derhalve niet te begrijpen zonder dat men de verschillende geheel of ten dele van toepassing verklaarde andere wettelijke regelingen daarbij naleest. De ondergetekenden erkennen dit. Zij zijn echter van mening, dat aan dit euvel niet is tegemoet te komen door de bepalingen van de Wet Oorlogsstrafrecht te verdelen over het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en de militaire strafwetgeving. Onze thans geldende oorlogswetgeving is nu eenmaal zeer gecompliceerd. De Memorie van Toelichting geeft daaromtrent onder de algemene beschouwingen een uitvoerige uiteenzetting. Het zou aan de overzichtelijkheid van de materie niet ten goede komen, wanneer men, op dit stramien doorbordurend, de stof, die thans in de Wet Oorlogs-

Vaststelling van de Wet Oorlogsstrafrecht alsmede van enige daarmee de verband houdende wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht, enz.

strafrecht vervat is, over de verschillende in aanmerking komende wetboeken en wetten zou hebben verdeeld. Bij het ontwerp heeft de ontwerper voor ogen gestaan een afgerond geheel te geven van alle bijzondere bepalingen van strafrechtelijke aard, die zouden gelden in geval van oorlog, d.w.z. wanneer er feitelijke oorlog is. Alsdan zouden dus de met de toepassing van deze bepaling belaste militaire of civiele rechters in één wet bijeen kunnen vinden hetgeen onze wetgeving op het stuk van oorlogsstrafrecht bevat. Gestreefd is derhalve niet naar samenbundeling van toevallige wetten of wetboeken, hetgeen bij de ook thans reeds zeer verspreide wetgeving onbegonnen werk geweest zou zijn, maar naar samenbundeling van de bepalingen, die voor het geval van oorlog afwijking van het gemene en militaire strafrecht bevatten.

In dit licht gezien, is het dan ook niet juist, dat door het ontwerp bepalingen van materieel strafrecht, welke onmiddellijk bij elkander aansluiten, op geheel verschillende plaatsen worden ondergebracht. In de Wet Oorlogsstrafrecht zal te vinden zijn hoe dienstneming bij de vijand in geval van oorlog gestraft wordt, zoals alle bepalingen, die uitsluitend op geval van oorlog betrekking hebben, door de Wet Oorlogsstrafrecht worden bestreken. Artikel 101 van het Wetboek van Strafrecht handelt dan nog alleen maar over dienstneming bij een vreemde Mogendheid in het vooruitzicht van een oorlog met die Mogendheid. En een onmiddellijk daarop aansluitende bepaling in zake hulpverlening aan de vijand geldt niet alleen wanneer de oorlog feitelijk uitgebroken is, maar ook in tijd van oorlog, dit is volgens artikel 87, derde lid, van het Wetboek van Strafrecht ook wanneer een oorlog dreigende is en wanneer de krijgsmacht is gemobiliseerd. Hulpverlening aan de vijand is dus niet een misdrijf, dat uitsluitend in geval van oorlog kan worden gepleegd, en behoort dus naar het hierboven gestelde criterium op die grond niet in de Wet Oorlogsstrafrecht thuis. Juist is, dat op een aantal, in het Wetboek van Strafrecht geformuleerde artikelen in geval van oorlog de doodstraf gesteld wordt. Dit geschiedt langs de omweg van artikel 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht, maar een dergelijke bepaling bestond reeds lang, ook ten aanzien van burgers, door artikel 78 van de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht. Deze bepaling is krachtens artikel IV van het ontwerp vervallen en vervangen door de bepalingen van de Wet Oorlogsstrafrecht. Het bereids door de wetgever gehuldigde systeem is dus gehandhaafd. De ondergetekenden hebben tegen dit systeem geen bezwaar. Zij achten het juist dan dat in het Wetboek van Strafrecht op de betrokken delicten de doodstraf gesteld zou worden voor het geval van oorlog. De doodstraf op deze delicten is immers een uitzonderingsregel, die niet in normale tijden geldt, maar die uitsluitend in feitelijke oorlogsomstandigheden kan worden toegepast. Zij achten het een voordeel, dat de wetgever duidelijk te kennen geeft wat afwijkingen van het normale strafrecht voor het geval van oorlog zijn, door deze afwijkingen, zoals in het onderhavige ontwerp is geschied, in een afzonderlijke wet samen te bundelen.

Het verheugt de ondergetekenden, dat de hierboven gegeven verdediging van de legislatieve systematiek van het ontwerp door andere leden wordt gedeeld.

Met deze leden zijn de ondergetekenden van oordeel, dat een samenwerking van het ontwerp in dier voege, dat alle bepalingen in de wetboeken zouden worden opgenomen, tot grote vertraging aanleiding zou geven. Bovendien achten zij het, gelijk reeds werd opgemerkt, een voordeel, dat, wat uitzonderingsrecht is, ook als zodanig uiterlijk kenbaar is. Ook diene men te bedenken, dat de ervaring van de bijzondere rechtspleging geleerd heeft, dat het voor de bij de toepassing van het oorlogsstrafrecht betrokken personen, rechters zowel als advocaten, een voordeel is, dat de bepalingen op dit terrein bij elkander te vinden zijn.

Tenslotte willen de ondergetekenden nog opmerken, dat, gezien de internationale ontwikkeling op het gebied van militair strafrecht, die hieronder nog ter sprake zal komen, een wijziging van het Wetboek van Militair Strafrecht ook met het oog op de berechting van burgers op dit moment niet aan te bevelen is.

Ontwikkeling van het internationale strafrecht. Ook de ondergetekenden zijn van oordeel, dat het wenselijk geacht moet worden om de oorlogsmisdrijven in een internationale code te regelen. Een „Code of offences against the peace and security of mankind” is ingevolge opdracht van de Tweede Algemene Vergadering van de Verenigde Naties opgesteld door de „International Law Commission”, waarvan o.m. onze landgenoot prof. François deel uitmaakt. Intussen blijft het uiterst twijfelachtig of een groot aantal Staten op korte termijn bereid zal blijken een dergelijke internationale regeling te aanvaarden. Daarom zal de Nederlandse wetgever in ieder geval goeddoen voor het door hem bestreken terrein in de leemte in de bestaande wetgeving te voorzien.

Terecht is de vraag gesteld of niet de samenwerking op militair gebied tussen Nederland en andere landen aanleiding moet zijn tot een herziening van ons militair straf- en tuchtrecht. Het Noord-Atlantisch Verdrag geeft daartoe op zich zelf geen aanleiding, daar krachtens dit Verdrag de legers als nationale legers blijven opereren, zij het ook, dat zij onder een gemeenschappelijk opperbevel staan en dat op hoog niveau staven van gemengde nationaliteit zijn ingericht. Een andere zaak is het wanneer de Europese Defensie Gemeenschap tot stand komt. Alsdan immers zal de Nederlandse krijgsmacht grotendeels opgaan in een zelfstandige Europese krijgsmacht. In dat geval kan men niet meer volstaan met de bij het Atlantisch Pact getroffen regeling, die aanwijst welk recht van toepassing is, indien militairen van een der bondgenoten verblijven op het terrein van een der andere bondgenoten. Europese militairen zijn immers niet meer nationaal van status, doch Europees. De consequentie van deze gedachte is, dat voor het Europese leger een eigen Europees Wetboek van Militair Strafrecht zal moeten worden opgesteld. Reeds tijdens de conferentie over de Europese Defensiegemeenschap is een commissie ingesteld om de samenstelling van zulk een wetboek ter hand te nemen. In die commissie hebben twee Nederlandse gedelegeerden zitting, waarvan de één secretaris van de Commissie-Donner was, en de ander in het laatste stadium met deze commissie heeft medegewerkt. Terecht wordt in het Verslag de nadruk er op gevestigd, dat in het bijzonder in het Europese leger de verhouding van meerdere tot mindere geregeld zal moeten worden. Uiteraard zal dit in het te scheppen Wetboek van Militair Strafrecht geschieden. Mocht dit wetboek niet tot stand komen vóór de oprichting van het Europese leger, dan zal, naar de mening van de ondergetekenden, dit een onderwerp zijn, dat in de voor de overgangperiode geldende bepalingen uniforme regeling zal behoeven.

Voor wat het internationale aspect van de onderhavige materie betreft, met name de verhouding van het ontwerp tot de verdragen van Genève van 1949, is overleg gepleegd met de Minister van Buitenlandse Zaken. Voor zover de ondergetekenden is kunnen blijken, bestaan tot dusverre noch in België, noch in Frankrijk regelingen van dezelfde aard als in het onderhavige wetsontwerp worden voorgesteld.

Met de andere aan het woord zijnde leden zijn de ondergetekenden van oordeel, dat een internationale codificatie van militair straf- en tuchtrecht de Nederlandse wetgever niet onthef van zijn verplichting om een regeling omtrent oorlogsmisdrijven op te nemen. Terecht wordt immers opgemerkt, dat oorlogsmisdrijven ook gepleegd kunnen worden door burgers, evenals trouwens door militairen, die niet tot het Europese leger behoren. Daar een eventuele codificatie voor het Europese leger slechts op Europese soldaten van toepassing zou zijn, zouden militaire oorlogsmisdadigers van andere nationaliteit zonder uitdrukkelijke bepaling van de nationale wetgever hier te lande niet kunnen worden vervolgd. De voorgestelde regeling omtrent oorlogsmisdrijven heeft derhalve ook, indien een uniforme codificatie voor het Europese leger tot stand komt, toch nog betekenis.

De ondergetekenden kunnen het door sommige leden gevooede bezwaar tegen de vaagheid van de artikelen 8 en 9, die de oorlogsmisdrijven omschrijven, niet delen. Men kan volkenrechtelijk nagaan welke rechten en verplichtingen oorlogvoerende Mogendheden en haar militairen tegenover de vijand hebben. In het bijzonder moet men zich niet voorstellen, dat de gebruiken van de oorlog een zo vage inhoud hebben als de uiterlijke betekenis van dit woord zou doen vermoeden.

Op die grond achten de ondergetekenden het ook weinig wenselijk de wetten en gebruiken van de oorlog met zoveel woorden in de Nederlandse strafbepalingen te formuleren. De wetten van de oorlog zijn de regels, die in de tractaten omtrent oorlogvoering zijn neergelegd. Dit zijn o.a. de tractaten van Genève, waarvan in de Memorie van Toelichting gewag wordt gemaakt. Daarnaast bestaan echter gebruiken van de oorlog, die allermint alle ongeschreven gewoonrecht zijn, maar die ten dele in geschreven regels zijn geformuleerd. Het Landoorlogreglement, een der belangrijkste regelingen omtrent de rechten en verplichtingen van oorlogvoerende mogendheden, wordt algemeen beschouwd als te gelden voor alle landen ter wereld, die oorlog voeren ongeacht of dit reglement voor hen kracht van tractaat heeft of niet. Door de verwijzing naar de gebruiken van de oorlog verwijst men derhalve o.a. naar het Landoorlogreglement. Daarnaast bestaan er ook andere, niet met zoveel woorden geformuleerde gebruiken, zoals die met betrekking tot parlementariërs.

Gezien de feiten, zouden de ondergetekenden het bepaaldelijk onjuist achten een verwijzing naar de gebruiken van de oorlog (en dus naar het Landoorlogreglement) achterwege te laten.

Zij sluiten zich gaarne bij de mening aan van die leden, welke, evenals de ondergetekenden, de totstandkoming van een internationale code van wat in de oorlog wel en niet geoorloofd is, zouden

Vaststelling van de Wet Oorlogsstrafrecht alsmede van enige daarmee verband houdende wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht, enz.

toejuichen, maar die van mening zijn, dat men niet in afwachting daarvan een misschien scherpe, doch veel te beperkte omschrijving van de oorlogsmisdrijven mag opnemen.

Het doel van de strafbaarstelling van oorlogsmisdrijven zou niet worden bereikt door in de bepaling een omschrijving op te nemen van de Conventies van Genève, waarvan in de Memorie van Toelichting wordt gesproken. Weliswaar zijn deze conventies (die overigens nog niet geratificeerd zijn) van het grootste belang, doch daarnaast bestaat er, zoals hierboven is opgemerkt, nog een belangrijk stuk wetten en gebruiken van de oorlog, dat niet in deze conventies is vervat. Ten overvloede moge nogmaals gewezen worden op het feit, dat schending van het Landoorlogreglement, dat niet als een wet van de oorlog te beschouwen is, toch zeker als oorlogsmisdrijf strafbaar moet zijn. Terecht merken deze leden derhalve op, dat een verwijzing naar de Conventies van Genève op zich zelf onvoldoende zou zijn. Anderzijds is het duidelijk, dat de in het ontwerp gekozen formulering „wetten en gebruiken van de oorlog” buiten twijfel stelt, dat ook de conventies van 1949 daaronder begrepen zijn. Tenslotte willen de ondergetekenden er op wijzen, dat ook in de door de International Law Commission opgestelde „Draft Code of Offences against the peace and security of mankind” wordt volstaan met de oorlogsmisdrijven te omschrijven als „acts in violation of the laws and customs of war”.

De verschillpunten tussen het thans voorgestelde artikel 8 en het huidige artikel 27a van het Besluit Buitengewoon Strafrecht hebben zowel betrekking op de gestelde normen als op de tegen overtreding daarvan gestelde sancties. Voor wat de normen betreft, kon in het thans aanhangig gemaakte ontwerp niet meer worden volstaan met een verwijzing naar de overeenkomst van Londen van 8 Augustus 1945, welke immers alleen betrekking had op de berechting van oorlogsmisdrijven, die tijdens de laatste oorlog zijn begaan. Ook ten aanzien van de strafmaat is een ander systeem gekozen. Weliswaar zijn de ervaringen, die met het systeem van artikel 27a van het Besluit Buitengewoon Strafrecht zijn opgedaan, over het algemeen niet onbevredigend geweest, doch dit is meer toe te schrijven aan de aard der gevallen, die ter berechting zijn gekomen, dan aan de verdiensten van het systeem. Op de vraag met welk feit volgens de Nederlandse wet een gepleegd oorlogsmisdrijf „de meeste overeenkomst vertoont” is niet steeds voor objectieve beantwoording vatbaar, zodat in sommige gevallen een zekere willekeur bij het vinden van de toepasselijke strafmaat niet te vermijden is. Doch ernstiger is het bezwaar, dat in bepaalde gevallen (men denke b.v. aan het gebruik maken van uniformen van de tegenpartij) geen overeenkomstig feit van voldoende ernstig karakter kan worden aangegeven, zodat oorlogsmisdrijven, die tot de meest ernstige behoren, hetzij ongestraft zouden moeten blijven, hetzij zouden moeten worden afgedaan met een straf, die geenszins in overeenstemming is met de ernst van het misdrijf.

De bepaling, opgenomen in artikel 3, onder 1°., maakt de Nederlandse rechter bevoegd tot kennisneming van oorlogsmisdrijven, onverschillig door wie en waar deze zijn begaan, derhalve ook in die gevallen, waarin het misdrijf door een niet-Nederlander buiten Nederland is begaan in een oorlog, waarbij ons land geen partij is. Terecht is in het Voorlopig Verslag opgemerkt, dat deze bepaling moet worden beschouwd als een toepassing van het z.g. universaliteitsbeginsel. Niet juist is evenwel de opmerking, dat onze wet dit beginsel tot dusverre alleen zou kennen voor zeeroof. Het geldt nl. krachtens artikel 4, onder 2°., van het Wetboek van Strafrecht ook voor misdrijven ten opzichte van muntspeciën, muntbiljetten en bankbiljetten. In dat geval is de toepassing van het universaliteitsbeginsel een uitvloeisel van het Verdrag ter bestrijding van de valse munterij van 20 April 1929 (goedgekeurd bij de wet van 31 Maart 1932, *Stb.* 131), in het onderhavige geval van de vier Verdragen van Genève van 12 Augustus 1949.

Wetsontwerpen tot goedkeuring van de zo juist bedoelde Verdragen van Genève zijn inmiddels ingediend.

Doodstraf. De voorstellen, in het ontwerp gedaan, bevatten op het punt van de doodstraf slechts in zoverre een verandering, dat zij op het voetspoor van artikel 5, eerste lid, van het Besluit Buitengewoon Strafrecht de beperking willen opheffen, die gelegen is in artikel 9 van het Wetboek van Militair Strafrecht. Volgens deze bepaling wordt de doodstraf niet uitgesproken dan in geval de rechter oordeelt, dat de veiligheid van de Staat haar toepassing eist. Voor het overige blijft de regeling in principe gelijk aan de thans geldende regeling, zij het ook, dat langs de weg van artikel 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht in een klein aantal meer gevallen dan vroeger de doodstraf kan worden uitgesproken, omdat op deze gevallen door het onderhavige ontwerp voor normale tijden thans levenslange gevangenisstraf gesteld is, hetgeen vroeger niet het geval was. Dit door

het ontwerp gevolgde stelsel, dat nauw aansluit bij de bestaande regeling, heeft dan ook geen principieel bezwaar tegen de doodstraf als straf uitgelokt. De aan het woord zijnde leden formuleerden slechts bezwaren tegen de omstandigheden, waaronder de doodstraf volgens het ontwerp mag worden toegepast, en tegen de motivering van het voorstel in de Memorie van Toelichting.

Allereerst wordt door vele leden overwegend bezwaar gemaakt tegen het schrappen van de beperking, dat de doodstraf slechts mag worden uitgesproken, indien de rechter oordeelt, dat de veiligheid van de Staat haar toepassing eist. Men diene echter te bedenken, dat, zoals verscheidene andere leden terecht hebben opgemerkt, het handhaven van deze beperking zou medebrengen, dat de doodstraf niet of niet dan met gebruikmaking van een zeer gewrongen redenering zou kunnen worden opgelegd na afloop van een oorlog. Men kan immers, zoals weer andere leden hebben opgemerkt, niet op redelijke gronden volhouden, dat na afloop van een oorlog de veiligheid van de Staat of zelfs maar de veiligheid van de gemeenschap toepassing van de doodstraf eist. Men verwacht immers na afloop van een oorlog niet aanstands weer een nieuwe oorlog en gevangenhouding van de betrokken delinquenten schijnt dus na het einde van de feitelijke oorlogshandelingen een afdoende waarborg, dat zij niet weer hun gevaarlijke activiteit ten laste der volksgemeenschap kunnen uitoefenen. De aan het woord zijnde leden, die de beperking van artikel 9 van het Wetboek van Militair Strafrecht zouden willen handhaven, kunnen niet aanvaarden, dat de doodstraf nodig zou zijn ter wille van de generale preventie. Zij geloven niet aan de afschrikwekkende werking van deze straf. Hierover kan men van mening verschillen. Men bedenke evenwel, dat in bepaalde gevallen de doodstraf juist om haar onmiskenbaar afschrikwekkende werking noodzakelijk is. Gewezen moge worden op het in artikel 100 van het Wetboek van Militair Strafrecht omschreven delict van desertie uit een door de vijand aangevallen of met aanval bedreigde plaats of post. Zou men op dit strafbare feit niet de doodstraf stellen, dan zou een strafvervolgung een premie zijn op het plegen van deze gequalificeerde desertie. In plaats van de kans op de dood in het gevecht zou de zekerheid van gevangenisstraf komen. Uit dit voorbeeld moge blijken, dat men er voorzichtig mede moet zijn de handhaving van de doodstraf met eenzijdige argumenten te willen staven. Het is op die grond, dat de ondergetekenden in de Memorie van Toelichting geen keuze hebben gedaan tussen de argumenten, die voor de doodstraf pleiten, maar deze naast elkander hebben weergegeven.

Naar de mening van de ondergetekenden dient men ook voorzichtig te zijn met de stelling, dat de doodstraf niet een adaequate straf zou zijn voor de zeer ernstige misdrijven, waarvoor zij na de oorlog is opgelegd. Er is immers gebleken, dat deze straf, waarvan de oplegging niet meer door de veiligheid van de Staat werd geëist en die als afschrikking ternaauwernood nog dienst behoefde te doen, algemeen als rechtvaardig is aanvaard. Ongetwijfeld is er een zekere kentering in het rechtsbewustzijn te constateren geweest naarmate de ellende van de bezetting langer voorbij was. Dit wil evenwel niet zeggen, dat men voor de allergruwelijkste misdrijven de doodstraf niet een juiste bestraffing achtte. Weliswaar is er terecht op gewezen, dat met de kentering van het rechtsbewustzijn opgelegde gevangenisstraffen wél, doch geëxecuteerde doodstraffen niet ongedaan te maken zijn, doch juist met het oog op dit feit heeft de Regering indertijd gemeend haar gratiebeleid dusdanig te moeten uitstippelen, dat slechts in die gevallen, waarin ook na vele jaren nog de tenuitvoerlegging van de doodstraf als rechtvaardig beschouwd zou worden, een gratieverzoek werd afgewezen.

Het verheugt de ondergetekenden, dat verscheidene andere leden zich met het voorstel van het ontwerp geheel konden verenigen. Het verheugt de ondergetekenden des te meer, omdat dit voorstel een voortzetting inhoudt van het tot dusverre gevolgde beleid, hetwelk, naar de stellige overtuiging van de Regering, in grote lijnen op dit punt overeenstemt met het rechtsbewustzijn van het Nederlandse volk. Een wijziging van de tot heden bestaande wetgeving, de noodwetgeving daaronder begrepen, zou wellicht de indruk wekken, dat de na de oorlog ten uitvoer geleide doodstraffen, hoewel juridisch volkomen verantwoord, toch min of meer in strijd met de algemeen aanvaarde rechtsopvattingen zouden zijn geweest. Tot hun vreugde mochten de ondergetekenden constateren, dat de hier aan het woord zijnde leden met de Regering de rechtvaardiging van de doodstraf niet vinden in geïsoleerde argumenten van generale preventie of vergelding, maar in een complex van ieder voor zich ten dele van belang zijnde redeneringen, die echter afzonderlijk slechts één aspect van het probleem weergeven.

Weer andere leden hebben zich bereid verklaard het voorstel van het ontwerp te aanvaarden, zij het dan ook, dat zij niet alle argumenten, die in de Memorie van Toelichting zijn vermeld, kunnen

Vaststelling van de Wet Oorlogsstrafrecht alsmede van enige daarmee verband houdende wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht, enz.

onderschrijven. Terwijl zij enerzijds erkennen, dat ook na een oorlog toepassing van de doodstraf mogelijk moet zijn (hetgeen praktisch uitgesloten wordt, indien men de bepaling van artikel 9 van het Wetboek van Militair Strafrecht handhaaft), hebben zij anderzijds bezwaar tegen de stelling, dat alleen de doodstraf tegen sommige misdrijven als de adaequate straf zou moeten worden beschouwd. Zij vragen zich af of het rechtsgevoel niet ernstiger zou worden geschaad door het toepassen van deze straf op twijfelachtige en niet algemeen aanvaarde gronden dan door het niet invoeren van de doodstraf. Gelijk hierboven is uiteengezet, is dit laatste argument slechts één aspect van het complex van argumenten, waarmee degenen, die vóór toepassing van de doodstraf zijn, haar verdedigen.

Het betoog van deze laatste leden wordt door sommige andere leden gedeeld. Ook zij willen de handhaving van de doodstraf alleen baseren op haar afschrikwekkende werking, uit angst, dat een argument, hetwelk een verwijzing naar de vergeldingsgedachte bevat, ook invoering van de doodstraf in het commune recht mogelijk zou maken. Dit laatste ligt niet in het voornemen van de eerste ondergetekende. Naar zijn mening zijn de commune misdrijven van aard en van omvang zoveel minder ernstig dan de in geval van oorlog en bezetting mogelijke misdrijven, dat de doodstraf voor commune misdrijven als adaequate straf niet in aanmerking komt.

Enige leden merkten op, dat naar hun mening de vergelding als argument voor de doodstraf niet mag worden afgewezen. De ondergetekenden wijzen dit argument ook niet af. Zoals hierboven reeds werd betoogd, heeft het probleem van de doodstraf verschillende aspecten. Bij de toepassing van de doodstraf is de vergelding, zoals trouwens bij de toepassing van iedere straf, een niet te miskennen element. Dat onder vergelding iets anders moet worden verstaan dan wraakuitoefening, willen de ondergetekenden gaarne onderschrijven. Met deze leden zijn zij van oordeel, dat men inderdaad het vraagstuk niet simplistisch en slechts van één zijde mag beschouwen.

De ondergetekenden zijn enigszins verwonderd, dat sommige leden overwegend bezwaar hadden tegen de bedreiging van de doodstraf in dit wetsontwerp, omdat daarin de meest essentiële waarborgen voor de rechtszekerheid volkomen ter zijde worden geschoven. Het schijnt de ondergetekenden toch een niet te miskennen waarborg voor de gedachte, dat bij het voorgestelde nieuwe artikel 9 van het Wetboek van Militair Strafrecht wordt voorgeschreven, dat de doodstraf niet mag worden uitgesproken dan in geval de rechter met eenparigheid van stemmen het misdrijf bewezen en de verdachte strafbaar acht. Twijfel aan het bewezen zijn van het misdrijf en aan de strafbaarheid van de verdachte bij slechts één rechter kan de verdachte slechts tot gevangenisstraf doen veroordelen. De doodstraf kan alleen worden opgelegd, indien bij hen, die over het misdrijf te oordelen hebben, geen twijfel bestaat. Het komt de ondergetekenden voor, dat men reeds op grond van deze bepaling niet wel kan volhouden, dat het ontwerp de meest essentiële waarborgen van rechtszekerheid ter zijde schuift.

Berechting. Ten aanzien van de vraag, of de voorgestelde berechting van de in artikel 1 bedoelde misdrijven door de militaire rechter en bijzondere colleges wel grondwettig kan worden geacht, nu noch de militaire rechter, noch de leden van de bijzondere colleges voor het leven worden benoemd, zouden de ondergetekenden het volgende willen opmerken. In de eerste plaats willen zij er op wijzen dat, in tegenstelling tot wat het geval is ten aanzien van de kennisgeving van civiele zaken, een uitdrukkelijk voorschrift, volgens hetwelk strafrechtspraak uitsluitend aan de rechterlijke macht mag worden opgedragen, in de Grondwet niet voorkomt. Zij willen hieraan evenwel aanstonds toevoegen, dat naar hun oordeel zowel met een beroep op de geest als op de geschiedenis van de desbetreffende Grondwetsbepalingen mag worden aangenomen, dat ook de berechting van strafzaken in beginsel uitsluitend aan de rechterlijke macht mag worden opgedragen. In verband hiermede achten zij het laatste lid van artikel 173 van de Grondwet, dat de overige leden van dit artikel niet van toepassing verklaart op hen, die uitsluitend belast zijn met rechtspraak over personen, behorende tot de gewapende macht, dan ook niet zonder betekenis. Naar hun oordeel zou net bij gebreke van deze bepaling in strijd met de strekking van de Grondwet geacht moeten worden om de berechting van alle militairen in haar geheel te onttrekken aan de rechterlijke macht. Zij menen evenwel, dat het niet alleen niet met de letter, doch ook niet met de geest van de Grondwet in strijd moet worden geacht om in bijzondere gevallen de kennisgeving van bepaalde strafbare feiten tijdelijk op te dragen aan andere organen dan die der gewone rechterlijke macht. Dit is klaarblijkelijk ook het standpunt geweest van de vroegere wet-

gever, die immers de kennisgeving van bepaalde misdrijven, door burgers in geval van oorlog in een in staat van beleg verklaard gedeelte van het grondgebied des Rijks begaan, heeft onttrokken aan de rechterlijke macht en overgebracht naar de militaire rechter.

Voor zover het onderhavige ontwerp de berechting van bepaalde misdrijven, die in geval van oorlog zijn begaan of eerst in geval van oorlog strafbaar zijn gesteld, aan de militaire rechter opdraagt, sluit de voorgestelde regeling geheel aan bij de huidige wetgeving. Doch als het niet in strijd met de Grondwet is om in uitzonderlijke gevallen de berechting van bepaalde delicten in plaats van aan de gewone rechterlijke macht aan de militaire rechter op te dragen, dan kan dit uiteraard ook niet het geval zijn, als men de berechting van dezelfde delicten, gepleegd onder dezelfde uitzonderlijke omstandigheden, in plaats van aan de militaire rechter toevertrouwt aan bijzondere rechtbanken en aan een Bijzonder Hooggerechtshof. In het laatste geval is bovendien de naleving van de strekking van het tweede lid van artikel 172 van de Grondwet gewaarborgd door artikel 15, lid 2, van het ontwerp, volgens hetwelk de leden van de bijzondere colleges door de Kroon worden benoemd voor de duur der instandhouding van het college, waardoor tussentijds ontslag onmogelijk wordt gemaakt.

Op grond van bovenstaande overwegingen komen de ondergetekenden tot de conclusie, dat de in het ontwerp voorgestelde incidentele opdracht van rechtsmacht aan de militaire rechter en aan bijzondere colleges noch met de letter, noch met de geest van de Grondwet in strijd kan worden geacht.

Vervolgens kan de vraag worden gesteld of de opdracht van de berechting van de in het ontwerp bedoelde misdrijven aan de militaire rechter tijdens feitelijke oorlogshandelingen en aan bijzondere colleges na afloop van een vijandelijke bezetting wenselijk is of niet. Terwijl sommige leden zich met de opdracht tijdens vijandelijke oorlogshandelingen aan de militaire rechter konden verenigen, meenden andere leden, dat een nadere motivering van die opdracht wel gewenst zou zijn. Men bedenke, dat reeds thans de militaire rechter in geval van feitelijke oorlog kennis neemt van de misdrijven tegen de veiligheid van de Staat, door wie ook begaan, en de misdrijven van het Wetboek van Militair Strafrecht, die ook door burgers begaan kunnen worden. De voorgestelde regeling bevat derhalve geen principiële wijziging van de bestaande toestand. In geval van feitelijke oorlogshandelingen dienen de misdrijven in artikel 78, onder 1°, van de Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht onmiddellijk bestraft te worden. Het is niet zeker of in die omstandigheden de normale burgerlijke colleges zullen functionneren. Zij zijn immers territoriaal gebonden, terwijl de militaire rechter in oorlogstijd aan een militair onderdeel en niet aan een bepaald gedeelte van het grondgebied gebonden is. Ingeval de strafbare feiten van artikel 78, onder 1°, door militairen en burgers te zamen worden bedreven, is het wenselijk, dat zij door dezelfde rechter worden berecht. Deze overwegingen rechtvaardigen het bestaan van het geldende artikel 78, onder 1°, van de Invoeringswet. Zij gelden evenzeer voor het in het onderhavige ontwerp voorgestelde systeem. De ondergetekenden zouden niet willen volhouden, dat de militaire rechter minder objectief pleegt te oordelen dan de gewone burgerlijke rechter. Wel zal in geval van oorlog de militaire rechter meer dan de civiele rekening houden met de speciale behoeften van de oorlogvoering en met de noden, waarin de Staat op dat moment verkeert. Voor een gemis van objectiviteit, d.w.z. van de mogelijkheid van ongelijke behandeling van gelijke gevallen, is, naar het de ondergetekenden voorkomt, ook bij de militaire rechter geen gevaar te duchten.

Ten aanzien van de berechting van de in het ontwerp bedoelde feiten in de periode na een oorlog en na een bezetting van het gehele grondgebied of een gedeelte daarvan somt het Voorlopig Verslag vier mogelijkheden op, waarvan de eerste (voortzetting van de berechting, zowel van burgers als van militairen, door de militaire justitie) weinig verdediging vond, omdat men met het ontwerp van oordeel was, dat aan de berechting van burgers door de militaire rechter een einde behoort te komen, zodra de oorlogsnoodzaak daartoe niet meer dwingt. Ook de oplossing, dat na de bezetting militairen door de militaire rechter, doch burgers door de gewone rechter berecht zouden moeten worden, vond weinig aanhang. Het gelijksoortig karakter van de te berechten feiten na een bezetting, ongeacht of zij door militairen of door burgers gepleegd zijn, achtte men in ieder geval een aanwijzing, dat beide categorieën door een zelfde rechter berecht zouden moeten worden. Daarbij komt nog het argument, dat buitenlandse militairen, die wegens oorlogsmisdrijven door een Nederlandse rechter zouden moeten worden berecht, naar geldend Nederlands recht geen militairen zijn, zodat zij, althans in het huidige systeem, voor de burgerlijke rechter zouden moeten terechtstaan. Dit leidt al spoedig tot conflict met de regeling van de Conventie van Genève.

Vaststelling van de Wet Oorlogsstrafrecht alsmede van enige daarmee verband houdende wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht, enz.

dat voor krijgsgevangenen en voor eigen militairen een zelfde regeling omtrent berechting zal moeten bestaan. Nu zou men natuurlijk kunnen bepalen, dat ook buitenlandse oorlogsmisdadigers, voor zover militairen, voor de militaire rechter zouden moeten komen. Dit leidt evenwel tot een splitsing tussen militaire en niet militaire oorlogsmisdadigers, waardoor de berechting in deze toch al zo netelige materie over twee verschillende soorten van rechterlijke colleges zou worden verdeeld. Al deze overwegingen hebben mede er toe geleid de splitsing tussen de berechting van militairen en van burgers voor tijdens een bezetting gepleegde misdrijven, als in artikel 1 van het ontwerp bedoeld, aan dezelfde rechter op te dragen.

Zo bleef dan voor de Regering dezelfde keuze als waarvoor de Kamer zich gesteld zag, n.l. de keuze tussen bijzondere rechtbanken en de gewone burgerlijke rechter. Het Voorlopig Verslag somt drie redenen op, die in de Memorie van Toelichting voor het ontworpen stelsel zijn aangevoerd. Het noemt daarbij evenwel niet het belangrijkste argument, dat in de Memorie van Toelichting vooropgesteld is, n.l. dat de misdrijven, in het ontwerp bedoeld, grotendeels een militaire inslag hebben. Te denken valt b.v. aan de vraag, wat de wetten en gebruiken van de oorlog inhouden, en aan de vraag in hoeverre een verdachte in zijn individuele positie mocht en moest rekening houden met ambtelijk bevel of wettelijke voorschriften. Hier is technische voorlichting voor de rechter niet voldoende, omdat van de beantwoording van deze vraag niet alleen het schuldig of onschuldig afhangt, maar ook de strafmaat. Het militair element is in de bijzondere rechtspleging derhalve onmisbaar en reeds daardoor is de keuze tussen de vier in het Voorlopig Verslag opgesomde mogelijkheden bepaald, wanneer men de mogelijkheid van opdracht dezer berechting uitsluitend aan de militaire rechter heeft geëcarteerd.

Daarnaast zijn er nog verschillende andere argumenten, die tot instelling van bijzondere colleges kunnen leiden. Eén daarvan is, dat men rekening moet houden met een herhaling van hetgeen na de afgelopen oorlog is geschied en derhalve de mogelijkheid moet scheppen om een groot aantal zaken in betrekkelijk korte tijd te doen berechten. Dit brengt mede, dat men genoodzaakt zal zijn het aantal instanties van de gewone rechtspleging te beperken. Gaat men uit van deze noodzakelijkheid, dan heeft men inderdaad de keuze tussen de instelling van bijzondere colleges of het opdragen van deze berechting aan de gewone rechterlijke macht met een aanvullende regeling, waarbij hetzij hoger beroep, hetzij cassatie wordt uitgesloten.

De ondergetekenden willen niet ontkennen, dat de laatste mogelijkheid inderdaad verwezenlijkt kan worden. Men kan, indien men (hetgeen de Regering overigens niet wenselijk acht) afziet van deelneming van militairen aan deze rechtspraak, de berechting in eerste aanleg opdragen aan de gewone rechtbanken, die door uitbreiding met plaatsvervangers voor deze bijzondere taak te outilleren zouden zijn.

Laat men het hoger beroep uitvallen, dan wordt de Hoge Raad dus cassatie-instansie. Dat de cassatie zich ook tot de strafmaat moet uitstrekken, wil men eenheid van rechtspleging handhaven, vond in het Voorlopig Verslag geen bestrijding. Daar de Hoge Raad echter met zijn normale taak volledig belast is, zal het totale werk van de bijzondere berechting neerkomen op plaatsvervangers. Wanneer men ziet, dat de Bijzondere Raad van Cassatie een college van verscheidene kamers vormde, zal men de Hoge Raad moeten uitbreiden met een even groot aantal voor het leven benoemde plaatsvervangers als er raadsheren zijn. Weliswaar verbiedt de Grondwet zulks niet, doch in strijd met de traditie zal hier een benoeming plaats vinden van plaatsvervangende leden, die een taak zouden hebben, welke in wezen niet is die van het zijn van raadsheren-plaatsvervanger in de Hoge Raad. De plaatsvervangers zouden na afloop van de bijzondere berechting niet meer aan het werk van het hoge rechtscollege behoeven deel te nemen.

Daarnaast zou men in plaats van strafmaatscassatie als tweede instantie hoger beroep kunnen kiezen. Om der wille van de eenheid zou dan, zoals door velen van de leden, die tegen instelling van bijzondere colleges bezwaar hebben, wordt gesuggereerd, dit hoger beroep moeten worden gebracht voor één gerechtshof. Dit gerechtshof zou dan met plaatsvervangers moeten worden uitgebreid. Het aantal plaatsvervangers zou in dit geval nog groter zijn dan het aantal, waarmee de Hoge Raad zou moeten worden versterkt, ingeval aan dit college de cassatie zou worden opgedragen. De behandeling van een zaak in hoger beroep eist immers veel meer tijd en veel meer arbeid dan de behandeling van een zaak in cassatie, zelfs indien de strafmaat daarbij betrokken is. Het gehele complex van feiten, dat in eerste aanleg ter sprake gekomen is, wordt in hoger beroep wederom behandeld. Dit alles leidt er toe, dat het gerechtshof, waarop de keuze gevallen is om deze zaken centraal in hoger beroep te behandelen, met ten minste vier of vijf kamers zou moeten worden uitgebreid. Een dergelijke verduubeling van een bestaand college met voor het leven benoemde plaatsvervangende leden is evenmin als de uitbreiding van de Hoge Raad fraai te noemen.

Men vergete niet, dat de spoed, die bij de bijzondere berechting, naar de ervaring geleerd heeft, vereist is, niet alleen wordt bevorderd door het aantal rechters. Een belangrijk aandeel in de afwikkeling van zaken der bijzondere rechtspleging is bijgedragen door de arbeid van de griffies en de parketten der bijzondere gerechtshoven.

Het is niet waarschijnlijk, dat de griffies en parketten van de gewone colleges, die na een bezetting hun eigen arbeid weer moeten gaan organiseren, in staat zullen zijn het massale werk, dat door de bijzondere rechtspleging eventueel zou moeten worden verzet, er bij te verrichten. Dit alles is aanleiding geweest tot het voorstel om bijzondere colleges in het leven te roepen.

Het verband met de bestaande magistratuur wordt gelegd door de bepaling van artikel 15, tweede lid, dat zegt, dat de zittende leden der bijzondere colleges bij voorkeur uit de rechters worden benoemd. Uiteraard zijn de ondergetekenden met die leden, die van mening zijn, dat ook een rechter tijdens een bezetting zijn politieke gezindheid zal hebben te tonen, van oordeel, dat iedere goede Nederlander geacht moet worden zich tegen een op ongeoorloofde wijze optredende bezetter te keren. Het bezwaar tegen de instelling van bijzondere rechtscolleges is echter in het algemeen, dat daarmee aan een Regering een wapen in de hand gegeven wordt om deze colleges met een bepaalde politieke samenstelling te bezetten. Dit wil het ontwerp voorkomen en daarom legt het de band met de gewone zittende magistratuur. Intussen dient bedacht te worden, dat het zo terecht door de hierbedoelde leden gestelde vereiste, dat ook alle leden van de rechterlijke macht tijdens een bezetting politiek „goed” moeten zijn, wel een bezwaar vormt tegen opdracht van de bijzondere berechting aan de gewone colleges. De mogelijkheid immers, dat bepaalde leden van de rechterlijke macht niet of niet helemaal de houding hebben aangenomen, die tijdens een bezetting van iedere Nederlander kon worden verwacht, maakt het moeilijk zonder schifting aan deze colleges de bijzondere berechting op te dragen. Ook hierom achtten de ondergetekenden het wenselijk, dat op de samenstelling van de colleges, die met de bijzondere berechting belast zullen worden, invloed van de Regering en toezicht van de Volksvertegenwoordiging mogelijk zijn.

Het verheugt de ondergetekenden, dat van andere zijde de instelling van bijzondere colleges verdedigd werd met de argumenten, die daarvoor dezerzijds zijn aangevoerd. In het bijzonder waarden zij het, dat van deze zijde nog eens met nadruk de aandacht gevestigd wordt op het belang van deelneming van militairen aan de rechtspraak zelf en dus op het belang van de invloed van militaire rechters niet alleen op rechtspraak, maar ook op het stuk van strafmaat.

Terecht hebben deze leden gewezen op het niet onbedenklijke gevolg, dat door opdracht van de bijzondere berechting aan de gewone rechterlijke macht reeds tijdens de bezetting zou vaststaan, wie bepaalde delicten moet berechten. Aan dit argument doet niet af, dat de bijzondere rechtbanken in het Regeringsvoorstel uit leden van de zittende magistratuur zullen worden samengesteld. Daardoor staat immers in het geheel niet vast, welke rechters bij de bijzondere berechting betrokken zullen zijn, noch ook in welk college zij zullen zitten hebben. Bij opdracht aan de gewone rechter echter staat tevoren vast, dat de strafkamer van een bepaalde rechtbank na de bezetting de misdrijven, in het arrondissement gepleegd, zal moeten berechten. Dit betekent, dat ten aanzien van iedere rechter individueel zijn na-oorlogse taak reeds tevoren is vastgesteld. Een dergelijke fixering van na-oorlogse taken kan inderdaad tijdens de bezetting tot voor de betrokkenen onaangename gevolgen leiden.

Tribunaalzaken. Verscheidene leden waren van mening, dat het mogelijk en wenselijk is reeds thans de normen voor goed Nederlands gedrag, welke met betrekking tot de afgelopen oorlog in het Tribunaalbesluit zijn vervat, in de wet op te nemen. Zij bestrijden hiermede het door de ondergetekenden in de Memorie van Toelichting weergegeven standpunt, dat het formuleren van deze normen op dit moment niet wenselijk en niet goed mogelijk is. Wanneer men artikel 1 van het Tribunaalbesluit beziet, dan valt op, dat daarin als grond voor het opleggen van maatregelen wordt genoemd het op enige wijze hulp of steun hebben verleend of getracht hebben te verlenen aan de vijand of diens handlangers of medewerkers en het niet gevolg hebben gegeven aan in verband met de oorlogvoering uitgevaardigde wettelijke maatregelen. Deze twee normen zijn in de regeling van het onderhavige ontwerp vervat, gelijk zij ook vroeger in het Wetboek van Strafrecht te vinden waren. Hulpverlening aan de vijand, in welke vorm ook en in welke mate ook, is strafbaar krachtens artikel 102 van het Wetboek van Strafrecht en het niet opvolgen van van Regeringswege in het belang van de veiligheid van de Staat gegeven en bekendgemaakte voorschriften is strafbaar krachtens artikel 100, onder 2°. De norm, dat het verboden was voordeel te trekken uit door of vanwege de vijand of diens handlangers ge-

nomen maatregelen of uit door de oorlog of de vijandelijke bezetting geschapen feitelijke toestand, is terug te vinden in de artikelen 6 en 7 van het onderhavige ontwerp. Dan blijft nog slechts over de norm, dat het lidmaatschap van de N.S.B. of van een aanverwante organisatie grond was tot het opleggen van maatregelen krachtens het Tribunaalbesluit. Het is duidelijk, dat een dergelijke regeling, waarin bepaalde met de vijand gelieerde organisaties met name genoemd worden, op een ogenblik, dat er in het geheel geen oorlog, laat staan bezetting is, niet kan worden geformuleerd, hetgeen niet wegneemt, dat aan een dergelijke regeling misschien te zijner tijd behoefte kan bestaan.

Ongetwijfeld is het wenselijk reeds tevoren de normen, waaraan de burger zich te houden heeft, in de wet neer te leggen. De ondergetekenden hebben getracht zoveel mogelijk aan deze eis van behoorlijk strafrechtelijk beleid te voldoen. Ten aanzien van de laatstgenoemde norm van artikel 1 van het Tribunaalbesluit is zulks evenwel naar hun mening niet mogelijk.

Artikel I

(Wet Oorlogsstrafrecht)

Artikel 1, lid 1. Een aantal leden heeft bezwaar tegen de mogelijkheid, dat de Wet Oorlogsstrafrecht van toepassing kan worden verklaard in gevallen van een gewapend conflict, dat niet als oorlog kan worden aangemerkt. Het is wellicht goed er op te wijzen, dat de betrokken bepaling de materiële strafbepalingen van de artikelen 4—9 steeds van toepassing verklaart in geval van een dergelijk conflict. Hetgeen aan een voorziening bij algemene maatregel van bestuur is overgelaten, is de toepasselijkverklaring van de regelen betreffende de competentie en het daarmede samenhangende formele recht. Met de hier aan het woord zijnde leden zijn de ondergetekenden van oordeel, dat het fraaier zou zijn, indien de toepasselijkverklaring van de Wet Oorlogsstrafrecht in geval van een gewapend conflict, dat niet als oorlog kan worden aangemerkt, steeds bij de wet zou kunnen geschieden. Deze mogelijkheid bestaat inderdaad, indien het conflict ter individuele of collectieve zelfverdediging, hetzij tot herstel van internationale orde en veiligheid, een geïsoleerd conflict van betrekkelijk geringe omvang is, dat zich bovendien buiten onze onmiddellijke omgeving afspeelt.

Doch evenzeer bestaat, zoals vele andere leden terecht hebben opgemerkt, de mogelijkheid, dat het conflict zich mede op ons grondgebied afspeelt en dat ten gevolge van de oorlogshandelingen de Staten-Generaal niet of niet tijdig kunnen bijeenkomen. Een regeling bij Koninklijk besluit krachtens noodrecht zou dan, zoals deze vele leden terecht opmerken, steeds de vraag doen rijzen, of een bijeenroeping van de Staten-Generaal al dan niet mogelijk geweest was, welke vraag, indien men wil, steeds verschillend te beantwoorden is.

De bepaling van artikel 1, lid 2, is dan ook niet ontworpen, omdat de ondergetekenden vreesden, dat de Staten-Generaal niet in staat en bereid zouden zijn om in hier te lande normale omstandigheden op zeer korte termijn beslissingen te nemen, maar omdat men rekening moet houden met het feit, dat door wapengeweld hier te lande het normale functioneren van de Staten-Generaal niet meer mogelijk zal zijn. Dat de bepaling gericht zou zijn tegen bepaalde groepen der bevolking, hebben de ondergetekenden reeds bij de algemene beschouwingen ten stelligste tegengesproken.

Lid 3. In het Voorlopig Verslag wordt opgemerkt, dat de bepaling, dat onder oorlog ook burgeroorlog begrepen wordt, tot moeilijkheden kan leiden. Onder de geldende wet en in het bijzonder krachtens artikel 78 van de Invoeringswet Militair Straf- en Tucht-recht wordt de militaire rechter ook bevoegd verklaard van bepaalde misdrijven van burgers kennis te nemen in geval van oorlog (waaronder ook thans burgeroorlog begrepen wordt) en begaan in een in staat van beleg verklaard gedeelte van het grondgebied. In theorie kan zich hier de in het Voorlopig Verslag genoemde moeilijkheid, dat er verschil van mening bestaat of er burgeroorlog is of niet, eveneens voordoen. Dit zal evenwel niet spoedig voorkomen, omdat de competentie van de militaire rechter tevens gebonden is aan de staat van beleg en niet is aan te nemen, dat de rechter, ingeval de staat van beleg is afgekondigd, zal beslissen, dat er van burgeroorlog geen sprake is.

In het onderhavige voorstel wordt de eis, dat de door de militaire rechter te berechten misdrijven in geval van burgeroorlog in een in staat van beleg verklaard gedeelte van het grondgebied des Rijks begaan moeten zijn, losgelaten. De rechter heeft dus voortaan geen houvast meer aan het al of niet afgekondigd zijn van de staat van beleg. Het is evenwel niet waarschijnlijk, dat men over het karakter van binnenlandse onlusten zodanig van mening kan verschillen, dat de ene rechter zal uitmaken, dat er van burgeroorlog sprake is, en de ander, dat zulks niet het geval is. Mocht zich een dergelijk compe-

tentieconflict voordoen, hetzij in de vorm van een negatief competentiegeschil (doordat zowel de militaire als de burgerlijke rechter zich onbevoegd verklaren), hetzij in de vorm van een positief competentiegeschil (doordat beide rechters zich bevoegd verklaren), dan geldt voor deze competentieconflicten de normale regel van artikel 88, eerste lid, onder 4°, van de Wet op rechterlijke organisatie. Volgens deze bepaling worden jurisdictiegeschillen tussen de gewone rechter en krachtens bijzondere wettelijke bepalingen ingestelde bijzondere colleges (waaronder de militaire rechter valt) beslist door de Hoge Raad der Nederlanden. De vraag, of er in een bepaald geval burgeroorlog is of niet, wordt dus in hoogste instantie altijd door de Hoge Raad beslist, zodat de in het Voorlopig Verslag geuite vrees, dat er of wel twee rechters competent zouden zijn of wel geen, niet behoefte te worden gekoesterd.

Artikel 2. Met betrekking tot het probleem van de doodstraf mogen de ondergetekenden verwijzen naar hetgeen zij onder de algemene beschouwingen te dezer zake hebben opgemerkt.

Artikel 3. De vraag wordt gesteld of de verruiming van de werking van de Nederlandse Strafwet niet beter in het Wetboek van Strafrecht opgenomen zou kunnen worden. De ondergetekenden mogen er op wijzen, dat de hier voorgestelde verruiming uitsluitend betrekking heeft op strafbare feiten, opgenomen in de Wet Oorlogsstrafrecht. Wanneer men er eenmaal van uitgaat, dat deze strafbare feiten in een afzonderlijke Wet Oorlogsstrafrecht behoren voor te komen, ligt het voor de hand, dat ook de bepalingen omtrent de omvang van de werking van deze bepalingen in die wet worden opgenomen.

Artikel 4. In het systeem van het ontwerp zijn alle bepalingen, die uitsluitend betrekking hebben op feiten, die slechts strafbaar zijn in geval van oorlog, in de Wet Oorlogsstrafrecht ondergebracht. In dit systeem past het volkomen om de dienstneming bij de vijand in geval van oorlog hier onder te brengen.

De vraag is gesteld of ook degenen, die vóór het uitbreken van de oorlog in dienst waren bij een vreemde Mogendheid, niet strafbaar behoren te zijn, als zij na het uitbreken van de oorlog in dienst bij die Mogendheid blijven. Anders zijn zij alleen strafbaar krachtens het gewijzigde artikel 101 van het Wetboek van Strafrecht, waarbij dan nog moet worden aangetoond, dat zij in dienst getreden zijn in het vooruitzicht van een oorlog. Naar het de ondergetekenden voorkomt, zou men, door het in dienst blijven mede onder artikel 4 strafbaar te stellen, een wellicht moeilijke hanteerbare bepaling scheppen. Uit de aard der zaak zal een vijandelijke Mogendheid, bij wie een onderdaan van een Staat, met wie zij in oorlog is, in krijgsdienst is, die onderdaan niet gaarne de gelegenheid geven om van partij te verwisselen. Er zal dus steeds een beroep op overmacht worden gedaan. Het schijnt de ondergetekenden daarom beter in gevallen als deze de veel gemakkelijker hanteerbare bepaling van hulpverlening aan de vijand toe te passen, waarin hetzelfde strafmaximum voorkomt als in de bepaling van het ontworpen artikel 4.

Gevraagd is, of niet ook de niet vrijwillige dienstneming bij de vijand strafbaar zou moeten zijn. Men zou immers kunnen redeneren, dat zelfs iemand, die voor het vijandelijke leger geronseld is, de plicht heeft te deserteren en dat hij, indien hij deze plicht niet nakomt, strafbaar moet zijn.

De ondergetekenden zou een dergelijke bepaling te rigoureuze voorkomen. Zij zou betekenen, dat iemand, die gedwongen bij een vijandelijke leger in dienst treedt, hoe dan ook, het risico loopt ter dood veroordeeld te worden, indien hij deserteert door de vijand en indien hij niet deserteert door Nederland. Een dergelijk risico te laden op iemand, die tenslotte aan de dienstneming part noch deel heeft, schijnt al te zwaar.

Artikel 5. Het verheugt de ondergetekenden, dat de ontworpen bepaling niet op bezwaren is gestuit. Het systeem om de strafmaat te kwalificeren naar het gevolg zou inderdaad aanleiding kunnen geven tot kritiek, omdat het gevolg van het blootstellen aan opsporing of vervolging tijdens het plegen van de daad niet altijd te voorzien is. Een andere handleiding voor de rechter is echter niet te vinden. Door het algemene strafminimum blijft de rechter steeds vrij om, ook indien ernstige gevolgen zijn ingetreden, een veel lagere dan de voorziene maximumstraf op te leggen, indien de omstandigheden daartoe aanleiding geven.

Artikel 6. Ook met de ontworpen verhoging van de maximumstraf in geval van misdrijven, gepleegd met gebruikmaking van macht, gelegenheid of middel, door de vijand geboden, kan de commissie zich verenigen. Zij heeft evenmin bezwaar tegen het feit, dat in het ontwerp de verhoogde strafmaxima niet worden bedreigd tegen misdrijven, gepleegd onder begunstiging van het feit ener bezetting. Aan

Vaststelling van de Wet Oorlogsstrafrecht alsmede van enige daarmee verband houdende wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht, enz.

de hand van het voorbeeld, in de Memorie van Toelichting genoemd, dat diefstal tijdens verduistering niet is een misdrijf, gepleegd met gebruikmaking van macht, gelegenheid of middel, door de vijand geboden, vroegen andere leden zich af of dergelijke misdrijven, begunstigd door het feit der bezetting of althans door andere oorlogsomstandigheden, niet mede door strengere strafbepalingen moeten worden tegengegaan. Wat betreft diefstal, tijdens verduistering gepleegd, moge worden verwezen naar artikel 311, 2°, van het Wetboek van Strafrecht, dat in een dergelijk geval de op diefstal gestelde straf reeds verdubbelt. Een overeenkomstige bepaling ontbreekt echter voor andere strafbare feiten, die in tijden van beroering in ernstige of veelvuldiger mate voorkomen dan in vreedetijd. Moet nu, aldus het Voorlopig Verslag, het ontwerp niet tevens maatregelen treffen om deze soort criminaliteit tegen te gaan? De ondergetekenden menen, dat zulks niet het geval is. Het ontwerp voorziet in strafbepalingen voor die speciale soort criminaliteit, welke in geval van oorlog, maar bovendien in verband daarmee optreedt. Ongetwijfeld zal ook op ander gebied, zoals het terrein van zedenmisdrijven en van economische delicten, in geval van oorlog de criminaliteit toenemen. Een dergelijke toeneming van de criminaliteit is evenwel niet uitsluitend te vrezen in geval van bezetting, maar ook indien er oorlog is zonder dat er van bezetting sprake is. Van de omstandigheden, waaronder de oorlog wordt gevoerd, zal het afhangen welke soort criminaliteit toeneemt en in welke mate. Aan de hand van die omstandigheden moeten te zijner tijd de maatregelen getroffen worden, die uit een oogpunt van crimineel beleid wenselijk en noodzakelijk zijn. Hetgeen het onderhavige ontwerp wil, is niet anders dan het formuleren van strafbepalingen met betrekking tot feiten, die thans niet strafbaar zijn, en het stellen van bepaalde strafposities, die de ervaring geleerd heeft, dat noodzakelijk zijn.

Artikel 8. Allereerst zij verwezen naar de algemene beschouwingen. Zoals reeds in de Memorie van Toelichting is uiteengezet, zou beperking van de strafbaarheid tot die gevallen, waarin de dader de geschonden normen opzettelijk heeft overtreden, tot consequenties leiden, die het rechtsgevoel weinig bevredigen. Dat het voor de rechtszekerheid bedenkelijk zou zijn om de bepaling van de mate van de schuld, die bij de dader aanwezig moet zijn geweest, aan de rechter over te laten, kunnen de ondergetekenden niet toegeven.

Door een aantal leden is betwijfeld of in het ontwerp terecht het met verenigde krachten plegen van bepaalde misdrijven als een strafverzwarende omstandigheid wordt aangemerkt. Deze twijfel wordt door de ondergetekenden niet gedeeld. Ten onrechte gaan deze leden van de veronderstelling uit, dat in het militaire recht het ernstiger karakter, dat een delict krijgt, als het met verenigde krachten wordt gepleegd, uitsluitend hierin zou bestaan, dat daardoor de orde van het leger wordt verstoord. Het is immers duidelijk, dat in die gevallen ook de gevolgen van het delict veelal van ernstiger aard zullen zijn. Uiteraard geldt dit ook voor oorlogsmisdrijven, die in georganiseerd verband worden begaan. Hierin is in de eerste plaats de rechtsgrond gelegen voor de verhoogde strafbaarstelling van misdrijven, die met verenigde krachten worden gepleegd. Dat het optreden met verenigde krachten door leden van een misdadige organisatie eerder als een strafverzwarende dan als een strafverzwarende omstandigheid zou moeten worden beschouwd, zouden de ondergetekenden met klem willen bestrijden. In dat geval zal de verhoogde strafbaarstelling, zoals door andere leden terecht is opgemerkt, in de eerste plaats gericht zijn tegen degenen, die voor de misdadige orde in hun dienst verantwoordelijk zijn en die te zamen met hun ondergeschikten oorlogsmisdrijven plegen. Doch ook deze ondergeschikten zelf zullen voor de gepleegde misdrijven ten volle verantwoordelijk gesteld kunnen worden, indien zij vrijwillig zijn toegetreden tot een organisatie, waarvan het misdadige karakter hun bekend moest zijn. Indien de ondergeschikte kan aantonen, dat het misdadige karakter van de organisatie hem niet bekend geweest is of dat hij onder invloed van dwang heeft gehandeld, dan zal de rechter daarmee bij de bepaling van de strafmaat ten volle rekening kunnen houden. Bovendien is de bepaling, zoals door sommige leden terecht is opgemerkt, mede gericht tegen militairen, die op eigen gelegenheid, geheel buiten de opdrachten van hun meederen om, met verenigde krachten oorlogsmisdrijven plegen.

De schending van beloften en overeenkomsten, onder 6°, bedoeld, kunnen o.m. betrekking hebben op het tijdelijk staken der vijandelijkheden (b.v. om gelegenheid te hebben de gesneuvelden te begraven). Het zal duidelijk zijn, dat toepassing van de doodstraf op schending van een dergelijke belofte of overeenkomst mogelijk moet zijn. Ook het met verenigde krachten vernielen, beschadigen, onbruikbaar maken of wegmaken van goederen kan op zo massale schaal en onder zodanige omstandigheden geschieden, dat de doodstraf als *maximumstraf* niet kan worden gemist.

Dat ook de strafbaarstelling van het misbruik van uniformen niet kan worden gemist, heeft geen bestrijding gevonden. Uiteraard zijn omstandigheden denkbaar, waaronder aan deze handeling — hetzelfde geldt overigens ook voor andere strafbaar gestelde feiten — haar karakter van *onrechtmatige* handeling ontvalt door het bestaan van een rechtvaardigingsgrond.

Artikel 9. Zoals door sommige leden terecht is opgemerkt, veronderstelt opzettelijk toelaten de mogelijkheid van beletten. In een geval, waarin deze mogelijkheid heeft ontbroken, is er derhalve geen strafbaar feit in de zin van dat artikel begaan, zodat de dader zich ook niet op overmacht zal behoeven te beroepen.

Artikel 10. Vele leden hebben zich allereerst afgevraagd of de voorgestelde bepaling, welke beoogt de artikelen 42 en 43 van het Wetboek van Strafrecht ten aanzien van oorlogsmisdrijven buiten toepassing te laten, niet te ver gaat. Doch dezelfde leden hebben vervolgens getracht te bewijzen, dat de wetgever hiermede in wezen niets zou bereiken, doch alleen de onjuiste indruk zou wekken, alsof dit wel het geval zou zijn. Deze paradoxale conclusie berust op een misverstand, hetwelk hierin bestaat, dat volgens deze leden artikel 42 als artikel 43 van het Wetboek van Strafrecht niets anders zouden zijn dan speciale vormen van algemene strafuitsluitingsgrond: noodtoestand. Doch dit is zeer bepaaldelijk niet het geval. Degene, die een feit begaat ter uitvoering van een wettelijk voorschrift of van een ambtelijk bevel, gegeven door het daartoe bevoegde gezag, gaat krachtens artikel 42, resp. 43, in ieder geval vrij uit, niet alleen, indien hij tot het begaan van het feit is gedwongen, doch ook indien hij tegen de handeling geen enkel bezwaar had of deze zelfs met kennelijke instemming heeft verricht. Het is evenwel duidelijk, dat in deze gevallen een beroep op deze artikelen hem niet zal mogen baten, indien hetzij het nationale wettelijke voorschrift, hetzij de nationale wet, volgens welke het gezag, dat het ambtelijk bevel gegeven heeft, daartoe bevoegd was, met het internationale oorlogsrecht in strijd is. De voorgestelde bepaling heeft de strekking dit beroep onmogelijk te maken. Uiteraard moet de betrokkene de mogelijkheid behouden om aannemelijk te maken, dat hij door overmacht tot het begaan van het feit is gedwongen (b.v. omdat hij met neerschieten werd bedreigd, als hij een hem gegeven bevel niet zou uitvoeren). In dat geval zal hij vrij uitgaan krachtens artikel 40, dat wel ten aanzien van oorlogsmisdrijven toepasselijk blijft.

Ook de verdere opmerking van deze leden, dat, als er inderdaad door het niet toepasselijk verklaren van de artikelen 42 en 43 Sr. wél iets zou veranderen, dit toch alleen zou gelden voor Nederlanders en staattoelen, is onjuist. Als het nationale recht van een vreemdeling wettelijk voorschrift en ambtelijk bevel als strafuitsluitingsgronden kent, zal ook volgens de rechtspraak van de Bijzondere Raad van Cassatie de Nederlandse rechter met dat nationale recht alleen in zoverre rekening houden, als dit niet in strijd is met het internationale oorlogsrecht.

Andere leden, die voor het standpunt der Regering, dat de artikelen 42 en 43 van het Wetboek van Strafrecht niet geschreven zijn voor oorlogsmisdrijven, wel bleken te kunnen gevoelen, waren niettemin van oordeel, dat men uit het niet toepasselijk verklaren van deze artikelen verkeerde conclusies zou kunnen trekken. Deze leden hebben betoogd, dat geen enkel gezag bevoegd is aan zijn ondergeschikte bevelen te geven tot het plegen van oorlogsmisdrijven, zodat ook bij handhaving van artikel 43 Sr. een beroep op een hem gegeven bevel tot het plegen van oorlogsmisdrijven de verdachte niet zou kunnen baten, omdat zodanig bevel niet bevoegd gegeven kan zijn. Het handhaven van artikel 43 zou er volgens deze leden dus niet toe behoeven te leiden, dat een verdachte, die in redelijkheid strafwaardig geacht moet worden, vrij uit zou kunnen gaan. Hetzelfde zou mutatis mutandis gelden voor artikel 42.

Hoewel de ondergetekenden niet willen ontkennen, dat de voorgestelde interpretatie van de artikelen 42 en 43 Sr. tot een bevredigend resultaat zou kunnen leiden, vrezen zij, dat handhaving van deze artikelen in dat geval veeleer tot verkeerde conclusies aanleiding zou kunnen geven dan wanneer zij uitdrukkelijk niet toepasselijk worden verklaard. Wat toch is het geval? Wanneer bij handhaving van artikel 43 een vreemdeling een beroep op dit artikel zou doen, zal hij uiteraard bedoelen, dat hij het feit heeft begaan ter uitvoering van een ambtelijk bevel, dat gegeven is door het gezag, dat daartoe bevoegd was volgens de wetgeving van zijn eigen land. Doch dit beroep moet hem niet kunnen baten, als zijn nationale wetgeving in strijd is met het internationale oorlogsrecht. Nog duidelijker blijkt het onbevredigend karakter van de door deze leden voorgestelde oplossing ten aanzien van artikel 42. Wanneer de vreemdeling zich er op zou beroepen, dat hij het feit heeft begaan ter uitvoering van een wettelijk voorschrift, kan hij daarmee immers niets anders bedoelen dan een

Vaststelling van de Wet Oorlogsstrafrecht alsmede van enige daarmee de verband houdende wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht, enz.

voorschrift, dat rechtskracht heeft *volgens de wetgeving van zijn eigen land*. Doch ook dit beroep moet hem niet kunnen baten, als dit voorschrift in strijd is met het oorlogsrecht. Het blijkt derhalve, dat handhaving van de artikelen 42 en 43 Sr. (zoals ook bij de bijzondere rechtspleging herhaaldelijk gebleken is) tot een fundamenteel misverstand zou kunnen leiden, dat wordt voorkomen, als de toepasselijkheid van deze artikelen, zoals in het ontwerp wordt voorgesteld, uitdrukkelijk wordt uitgesloten. Met de overige beschouwingen van deze leden kunnen de ondergetekenden zich zeer wel verenigen.

Het voorstel van dr L. M. Rolin Couquerque, waarover weer andere leden het oordeel van de Regering hebben gevraagd, achten de ondergetekenden weinig aantrekkelijk. Voor zover met dit voorstel wordt beoogd aan militairen niet onder alle omstandigheden strafeloosheid te verzekeren, als zij zich op ambtelijk bevel aan oorlogsmisdrijven hebben schuldig gemaakt, wordt dit doel op eenvoudiger wijze bereikt door de in het onderhavige wetsontwerp voorgestelde uitsluiting van de toepasselijkheid van artikel 43 Sr. ten aanzien van de feiten, bedoeld in de artikelen 8 en 9 van het ontwerp. Overigens delen de ondergetekenden de door de hier aan het woord zijnde leden geopperde bedenkingen tegen de formulering „door oorlogsnoodzaak in redelijkheid niet geboden”.

Artikel 12. Sommige leden formuleerden bezwaren tegen de delegaties, neergelegd in de leden 3, 4 en 5, waarbij de Kroon de bevoegdheid verkrijgt om de overgang van zaken naar de bijzondere gerechten te regelen, om de instelling van zulke gerechten achterwege te laten en om deze uit te breiden tot gevallen, waarin geen bezetting heeft plaats gehad.

Met de andere aan het woord zijnde leden schijnt de delegatie van lid 3 onvermijdelijk en onbelangrijk. Het is immers noodzakelijk om eventueel te regelen op welke wijze en in welke stand de zaken van de eventueel reeds gesaisisseerde militaire rechter naar de bijzondere gerechten moeten overgaan. Ook zal het nodig zijn eventuele maatregelen van vervolging, zoals het in hechtenis nemen onmiddellijk na de beëindiging van oorlogshandelingen, toe te passen, terwijl nog geen bijzondere gerechten zijn ingesteld. Ook met het oog hierop zullen regels omtrent de overgang naar bijzondere gerechten moeten worden gegeven. De hierbedoelde regels zijn dus van zuiver technische aard. Zij zullen moeten worden aangepast aan de, naar te verwachten is, onrustige feitelijke omstandigheden en het is derhalve wenselijk een soepele en snelle wijze van regels stellen te kiezen. De in het vierde lid bedoelde delegatie is wenselijk, omdat het ter wille van de rechtszekerheid gewenst is, dat men zo spoedig mogelijk weet, welke rechter met de berechting van de in het ontwerp bedoelde misdrijven zal worden belast. Beslissing over dit punt bij de wet zou uiteraard enige tijd vergen en gedurende die tijd zou de berechting in afwachting van de beslissing stilliggen. Naar de mening van de ondergetekenden is de delegatie bovendien zeer weinig gevaarlijk, omdat zij beperkt wordt tot het geval, dat de bezetting van geringe omvang of van korte duur is geweest. Aan de Regering is dus geen arbitraire bevoegdheid gegeven, doch haar mogelijkheden zijn tot zeer nauwkeurig omschreven gevallen beperkt.

Ook voor het vijfde lid geldt, dat het uitblijven van een beslissing betekent, dat de berechting, hangende de beslissing, stilstaat. De ten deze aan het woord zijnde leden ontkennen niet, dat het wenselijk kan zijn om in bepaalde gevallen bijzondere gerechten in te stellen, ook indien de oorlog niet met bezetting gepaard is gegaan. Deze beslissing zal echter met spoed genomen moeten worden, te meer omdat de bevoegdheid tot het nemen van die beslissing slechts bestaat, indien daaraan in verband met de omvang en de aard der te berechten feiten behoefte bestaat. Er moet dus een ernstige en omvangrijke oorlogscriminaliteit geweest zijn, wil de bepaling van het vijfde lid kunnen worden toegepast. Maar in dat geval dient de beslissing over het al dan niet instellen van bijzondere gerechten ook met spoed te worden genomen.

De ondergetekenden zouden bepaaldelijk de in de laatste drie leden van artikel 12 opgenomen delegaties niet hebben voorgestaan, indien zij er niet van overtuigd waren, dat ten deze spoed gewenst kon zijn en dat door de clausulering van de laatste twee leden de bevoegdheid van de Kroon, om van de delegatie gebruik te maken, binnen zeer nauwe grenzen was ingeperkt.

Artikel 15. De ondergetekenden zouden niet gaarne de woorden „bij voorkeur” uit dit artikel schrappen. In de eerste plaats dient te worden bedacht, dat een schrapping van deze woorden niet zou beletten om alle te benoemen leden der bijzondere colleges eerst tot plaatsvervangend lid van een rechtbank of gerechtshof te benoemen. Formeel zijn dan alle leden der bijzondere colleges leden van de rechterlijke macht, met rechtspraak belast. In feite zou echter de bedoeling van het artikel worden ontdoken. Het artikel bedoelt immers, dat de leden der bijzondere colleges bij voorkeur reeds zittende

leden van de rechterlijke macht moeten zijn en niet ter wille van de bijzondere rechtspleging op het laatste moment benoemde plaatsvervangers in de gewone rechterlijke macht. De voorgestelde bepaling, die veronderstelt, dat de rechterlijke colleges wellicht niet in staat zullen zijn voldoende leden voor de bijzondere colleges te leveren, schijnt daarom eerlijker. Het voorstel wil de mogelijkheid openen om bijzonder deskundige juristen op het gebied van oorlogsmisdrijven of oorlogsstrafrecht tot lid van een bijzonder college te benoemen en om desnodig de colleges met buitenstaanders aan te vullen, indien de rechterlijke macht niet in staat blijkt deze volledig te encadreren.

Artikel 16. Het is bijzonder moeilijk reeds thans een regeling te geven voor de salariëring van de in te stellen bijzondere colleges, omdat men op dit ogenblik uiteraard niet kan overzien wat men van de leden dier colleges te zijner tijd zal eisen. De ontworpen bepaling wil dan ook niet meer geven dan een richtlijn. Het komt de ondergetekenden ongetwijfeld billijk voor, dat een rechter, tevens lid van een bijzonder college, niet dubbele salariëring ontvangt. Hij zal misschien nog een deel van zijn rechterlijke taak vervullen, of omgekeerd misschien slechts een deel van zijn tijd aan de bijzondere rechtspleging besteden, doch hij zal nimmer aanspraak kunnen maken op dubbele salariëring, omdat hij een volledige dubbele dagtaak vervult. Daartegenover is het in theorie redelijk, dat een advocaat, die geen Rijks-salaris ontvangt, de volle bezoldiging krijgt, die aan het ambt verbonden is. De praktijk wijst echter uit, dat een advocaat, die tevens lid van een bijzonder college is, zijn praktijk blijft waarnemen of althans van de inkomsten van zijn door zijn kantoor waargenomen praktijk blijft genieten. In feite staan de posities van de rechter en de advocaat, die beiden lid van een bijzonder college zijn, niet zo ver van elkander af. De ontworpen bepaling houdt geen rekening met de mogelijkheid, dat iemand lid van een bijzonder college wordt, daarvoor zijn volle tijd besteedt en geen andere bron van inkomsten heeft. De praktijk zal moeten uitwijzen of een bijzondere regeling voor deze categorie van personen noodzakelijk zal zijn. Het onderhavige artikel heeft derhalve slechts een beperkte waarde. Het heeft slechts waarde om aan te geven, dat de regeling, die na 1945 bestaan heeft en waarbij voor Rijksambtenaren wel, doch voor anderen geen korting op het salaris als lid van een bijzonder college werd toegepast, niet in die vorm moet worden overgenomen.

Gezien de bovenstaande beschouwingen zal het duidelijk zijn, dat het volledig zal afhangen van eind en omvang der werkzaamheden, welke bezoldiging voor de griffiers en leden van het openbaar ministerie zal moeten worden vastgesteld. Het is in de afgelopen jaren wel gebleken, dat een goed functionerend parket en een goed functionerende griffie eerste voorwaarden voor een vlotte afdoening der berechting zijn. Indien men zal kunnen volstaan met rechters, die slechts een gedeelte van hun tijd aan deze taak besteden, dan zal men evenwel al spoedig volledig ingeschakelde leden van parket en griffie moeten aantrekken. Uit de bestaande parketten en griffies van de gewone gerechten zal dit wel niet mogelijk zijn. Niet denkbeeldig is dus, dat men, gelijk ook in de jaren na de tweede wereldoorlog het geval was, buitenstaanders aan de staande en schrijvende magistratuur zal moeten verbinden. Uiteraard zal hiervoor een salarisregeling noodzakelijk zijn, die hun een volledige vergoeding biedt van een volledig ter beschikking gestelde arbeidstijd. De ondergetekenden menen, dat een dergelijke salarisregeling evenwel niet reeds thans kan worden vastgelegd.

Artikel 17. Bij het redigeren van deze bepaling heeft niet de bedoeling voorgezet, dat, ingeval de verdachte een militair is, twee militaire leden in het bijzonder Hoog Gerechtshof moeten zitting hebben, en indien de verdachte een burger is, slechts één. De bedoeling was, het Hoog Gerechtshof ten deze vrijheid te laten om naar bevind van zaken twee of één militaire raadsheer in te schakelen. Dat in zaken tegen militaire verdachten eerder twee militaire raadsheeren aan de berechting zullen deelnemen dan in zaken tegen burgers, ligt wel voor de hand. De beslissing is evenwel geheel aan het bijzonder gerechtshof zelf overgelaten.

Artikel 19. Het verheugt de ondergetekenden, dat de bepaling, dat verzuim van niet op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen geen grond tot vernietiging behoeft te geven, indien redelijkerwijze moet worden aangenomen, dat de verdachte door het verzuim niet in zijn belangen is geschaad, algemene instemming vond. Deze bepaling is overgenomen uit het Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven.

Artikel 21. Evenals zulks bij de bijzondere gerechtshoven en bij de Bijzondere Raad van Cassatie het geval was, wordt het procesrecht der voorgestelde colleges bepaald door het Wetboek van Strafvordering. Het stemt tot voldoening, dat deze, ook in de praktijk gunstig gewerkt hebbende regeling algemeen werd toegejuicht.

Vaststelling van de Wet Oorlogsstrafrecht alsmede van enige daarmede verband houdende wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht, enz.

Artikel 22. Door sommige leden wordt het zeer bedenkelijk geacht, dat een bevel tot inverzekeringstelling langer dan twee dagen zal mogen duren, en wel ten hoogste een jaar, indien de Minister van Justitie zulks bepaalt. De ondergetekenden hebben in de Memorie van Toelichting de bedenkelijke kanten van deze bepaling niet trachten te verhelen. Zij zijn evenwel van mening, gelijk eveneens in de Memorie van Toelichting onder artikel 21 is gesteld, dat waarborgen voor de rechtszekerheid veel van hun waarde verliezen, indien zij tot aanmerkelijke vertraging van de berechting leiden. Het heeft naar de mening van de ondergetekenden — en zij vinden hier andere leden aan hun zijde — geen zin de ogen voor deze waarheid te sluiten. Het zal geheel van de feitelijke omstandigheden afhangen of en in hoeverre de normale regeling omtrent de voorlopige hechtenis kan worden toegepast. Het ontwerp heeft trachten te voorkomen, dat een onwaarschijnlijk bij noodrecht zonder tussenkomst van de Staten-Generaal. Het scheen wenselijk en oprecht, dat reeds thans de Volksvertegenwoordiging zich uitsprekt over de waarde van het in de Memorie van Toelichting gestelde beginsel, dat individuele rechtswaargenomen slechts betekenis hebben, indien en voor zover zij niet leiden tot aanmerkelijke vertraging van de processen en daarmede tot onrechtvaardigheid. Een achterwege laten van de voorgestelde bepaling zou in geval van nood wellicht weer leiden tot regelingen als die, welke na de laatste oorlog zijn getroffen en die door haar van het normale recht afwijkende karakter nog veel geringer waarborgen voor rechtszekerheid boden dan de thans voorgestelde regelen.

Artikelen 23—32. Het verheugt de ondergetekenden, dat in het algemeen de opneming van de regeling omtrent de vereenvoudigde gerechtelijke afdoening, welke nut in de praktijk bewezen is, instemming vond. Zoals terecht in het Voorlopig Verslag is opgemerkt, wordt aan de verdachte door deze regeling generlei recht ontnomen.

Deze omstandigheid heeft mede er toe geleid, dat er bij de ondergetekenden geen bezwaar tegen bestond voor te stellen de beslissing of deze vereenvoudigde gerechtelijke afdoening al dan niet zal plaats vinden, aan de Minister van Justitie over te laten.

Een motief daarvoor was mede, dat deze beslissing afhangt van het aantal te berechten zaken, dat thans nog niet is te overzien. Zodra echter feitelijke gegevens daaromtrent bekend zijn, kan en behoort de beslissing omtrent vereenvoudigde gerechtelijke afdoening ook snel genomen te worden, opdat de berechting niet onnodig vertraagd worde.

Artikelen 33—36. Hoewel de voorgestelde procedure voor het bijzonder Hoog Gerechtshof instemming vond, zouden sommige leden liever wensen, dat het horen van de verdachte imperatief werd voorgeschreven. Men diene evenwel te bedenken, dat de procedure voor het bijzonder gerechtshof een cassatieprocedure is. Krachtens artikel 19, 2°, kan als middel worden voorgesteld, dat de opgelegde straf of maatregel niet geacht kan worden te beantwoorden aan de ernst van het misdrijf, de omstandigheden, waaronder het is begaan, of de persoon of de persoonlijke omstandigheden van de verdachte. Wordt een dergelijk middel niet voorgesteld en vindt ook het Hoog Gerechtshof geen termen om een dergelijk middel ambtshalve toe te passen, dan resteert een normale cassatieprocedure, die uitsluitend handelt over de vraag, of door de beslissing in primo al dan niet de wet geschonden is. Bij de behandeling van deze vraag behoort de verdachte niet gehoord te worden, evenmin als zulks in de normale cassatieprocedure voor de Hoge Raad het geval is. Het horen van de verdachte heeft dus alleen betekenis voor het geval de beoordeling van de strafmaat in cassatie ter sprake komt. Op die grond wordt voorgesteld het bijzonder Hoog Gerechtshof zelf te laten beslissen over de vraag of de verdachte al dan niet gehoord moet worden.

In feite is de verdachte steeds gehoord door de Bijzondere Raad van Cassatie, indien de strafmaat aan de orde gesteld werd. De verdachte heeft dit in de hand, door een strafmaatmiddel voor te stellen, zoals in vrijwel alle zaken geschiedde. Wanneer men evenwel verhoor van de verdachte imperatief zou voorschrijven, indien een dergelijk middel was voorgesteld, zou een verstekbehandeling, zoals terecht in het Voorlopig Verslag wordt opgemerkt, niet mogelijk zijn.

Artikel II

(Wetboek van Strafrecht)

Artikel 3. Met de commissie zijn de ondergetekenden van oordeel, dat ook voor strafbare feiten, gepleegd aan boord van luchtvaartuigen, nadere voorzieningen moeten worden getroffen. Er is een nieuwe Luchtvaartwet in voorbereiding en het komt de ondergetekenden voor, dat deze materie, mede om vertraging te vermijden, wellicht beter bij gelegenheid van deze wet kan worden geregeld.

Artikel 22a. De ondergetekenden zouden begrijpen, dat men tegen tenuitvoerlegging van straffen buiten ons land bezwaren had, indien voorgesteld werd zulks in normale tijden mogelijk te maken. Het onderhavige ontwerp ziet echter op abnormale omstandigheden en heeft juist ten doel te bereiken, dat de wetgever zich bezint op hetgeen in die abnormale omstandigheden noodzakelijk is. Gelijk zeer vele andere leden opmerkten, heeft de ervaring geleerd, dat het voor een bevolking, die een bezetting te verduren krijgt, bedenkelijk kan zijn, indien de bezetter gevaarlijke misdadigers aanwezig vindt. Dat van deze bevoegdheid alleen in abnormale omstandigheden mag worden gebruikt gemaakt, wordt in het artikel uitdrukkelijk vermeld. Er is zelfs een tweeledige beperking aan de bevoegdheid van de Minister van Justitie aangelegd: in de eerste plaats treedt de bevoegdheid alleen in werking in bijzondere omstandigheden en in de tweede plaats mag hij van de bevoegdheid alleen gebruik maken in het belang van de veiligheid van de Staat.

De ondergetekenden achten het niet noodzakelijk een overeenkomstige bepaling toe te voegen aan artikel 21 van het Wetboek van Militair Strafrecht. Tenuitvoerlegging van vrijheidsstraffen, door de krijgsmacht opgelegd, geschiedt in normale omstandigheden op dezelfde wijze als van door de gewone rechter opgelegde straffen. Dit wil zeggen onder verantwoordelijkheid van de Minister van Justitie. Een militair, die dus tot een vrijheidsstraf veroordeeld is en die vrijheidsstraf binnen Nederland ondergaat, kan met gebruikmaking van het ontworpen artikel 22a naar buiten het Rijk in Europa worden overgebracht. Het ontworpen artikel is dus mede van toepassing op veroordeelde militairen. Ten aanzien van militairen die veroordeeld worden, geldt bovendien artikel 21 van het Wetboek van Militair Strafrecht, dat geen uitzondering maakt voor het geval deze veroordeling buitenslands plaats vindt. Indien een militair buiten Nederland veroordeeld wordt tot vrijheidsstraf, kan deze vrijheidsstraf worden ten uitvoer gelegd op een plaats, bestemd of geschikt tot het ondergaan van het krijgstuuchtelijk arrest in enigerlei vorm. Daarnaast is bepaald, dat een vrijheidsstraf ook in een strafgesticht in de koloniën of bezittingen van het Rijk kon worden ten uitvoer gelegd. Ten aanzien van militairen is dus steeds een oplossing te vinden. Als zij vóór het uitbreken van de oorlog veroordeeld zijn, is het ontworpen artikel 22a op hen van toepassing. Worden zij later veroordeeld, dan geldt artikel 21 van het Wetboek van Militair Strafrecht. Er is dus nimmer noodzaak om vrijheidsstraffen van militairen binnen Nederland te executeren, indien zulks niet wenselijk of niet mogelijk is.

Artikelen 95, 95a en 96. De ondergetekenden achten het met de aan het woord zijnde leden een eminent belang, dat juist in tijden van onrust onze democratische Staatsinstellingen behoorlijk kunnen blijven functionneren. Uit dien hoofde hebben zij geen bezwaar om met betrekking tot het uiteenjagen van de Staten-Generaal en het verhinderen, dat een lid van de Staten-Generaal de vergaderingen daarvan bijwoont, op dezelfde voet strafbaar te stellen als het uiteenjagen van de Regeringsraad en van de Ministerraad. Een dienovereenkomstig voorstel wordt bij Nota van Wijziging gedaan, waarbij tevens wordt voorgesteld de samenspanning tot dat misdrijf en het voorbereiden of bevorderen daarvan, benevens het opzettelijk nalaten van het kennis geven aan justitie of politie van een samenspanning tot dat misdrijf op dezelfde voet strafbaar te stellen als dit het geval is ten aanzien van de misdrijven, die betrekking hebben op de Regeringsraad en de Raad van Ministers.

Of het wenselijk is het uiteenjagen van Provinciale Staten of een gemeenteraad te straffen met dezelfde maximumstraf als gesteld is op het uiteenjagen van de Staten-Generaal, schijnt de ondergetekenden twijfelachtig. Het belang van het functionneren van onze hoogste Regeringsinstellingen is veel groter dan het belang van het goed functionneren van plaatselijke organen. Een aanslag op de Staten-Generaal heeft ook veel diepgaander gevolgen dan een aanslag op een gemeenteraad, terwijl de opzet van de daders in het eerste geval ook belangrijk gevaarlijker is dan de intentie van degenen, die een plaatselijk vertegenwoordigend lichaam willen verhinderen te functionneren. Daarom schijnt de in artikel 123 geformuleerde strafpositie van negen jaren niet onredelijk. Bij Nota van Wijziging wordt voorgesteld ook het belemmeren van een lid om de vergadering van Provinciale Staten of gemeenteraad bij te wonen, waartegen artikel 124 thans gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren bedreigt, strafbaar te stellen met gevangenisstraf van maximaal negen jaren.

Artikel 97. In de Memorie van Toelichting is uiteengezet, dat het in verbinding treden met een buitenlandse Mogendheid veronderstelt, dat er ook werkelijk middellijke of onmiddellijke relatie met die buitenlandse Mogendheid tot stand is gekomen. Degene echter, die vóórdat deze verbinding tot stand gekomen is, wordt ontdekt, kan

Vaststelling van de Wet Oorlogsstrafrecht alsmede van enige daarmee de verband houdende wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht, enz.

toch niet straffeloos blijven, indien zonneklaar blijkt, dat hij het plan had om een verbinding tot stand te brengen, doch dat uitsluitend ten gevolge van activiteit van opsporingsorganen deze verbinding nog niet tot stand gebracht was. Men kan naar de mening van de ondergetekenden de interpretatie van het begrip „voorbereiding” veilig aan de rechter overlaten. Aldus is ook de mening van de andere ten deze aan het woord zijnde leden.

Artikel 97b. Gelijk in de toelichting is medegedeeld, bevat het ontworpen artikel 97b niet meer dan hetgeen thans in artikel 97a, onder 2°. en 3°, is geformuleerd, zij het, dat de strafpositie enigszins is verhoogd. De ondergetekenden hebben het niet noodzakelijk gevonden de bestaande omschrijving van dit delict te wijzigen. Met de andere aan het woord zijnde leden achten zij deze omschrijving trouwens duidelijk genoeg.

Artikel 100. Sommige leden hebben er bezwaar tegen, dat ook een journalist krachtens dit artikel vervolgd zou kunnen worden. Terecht wijzen de andere leden op het feit, dat ook een journalist niet door zijn publicaties het gevaar mag doen ontstaan, dat Nederland in een oorlog betrokken wordt. De opmerking van de leden, die deze kritiek uitoefenden, geldt overigens niet alleen het ontworpen artikel, maar evenzeer het bestaande artikel 100. Een journalist kan namelijk ook de onzijdigheid van de Staat in gevaar brengen. Door de voorgestelde bepaling wordt op dit punt derhalve niets nieuws ingevoerd.

Dezelfde leden, die kritiek op het gestelde onder 1°. in artikel 100 hadden, hebben bezwaar tegen het gestelde onder 2°. Ook deze kritiek richt zich niet tegen het ontwerp, maar tegen de bestaande wet, die op dit stuk in het geheel niet is veranderd. Met de leden, die de kritiek op dit artikel bestrijden, zijn de ondergetekenden van mening, dat overtreding van de verduisteringsvoorschriften moeilijk de veiligheid van de Staat in gevaar kan brengen, tenzij zulks bij voorbeeld geschiedt om de vijand signalen te geven, ten einde een aanval te vergemakkelijken. Indien zulks het geval is, schijnt de maximumstraf van tien jaren bepaaldelijk niet te hoog.

Artikel 102. De ondergetekenden begrijpen, dat men de omschrijving van het misdrijf van hulpverlening aan de vijand wel zeer ruim acht. Zij ontkennen niet, dat onder deze omschrijving zowel zeer ernstige als zeer onbelangrijke strafbare feiten gebracht kunnen worden. Pogingen om door nadere omschrijving differentiatie in de strafmaat aan te brengen, zijn mislukt, omdat iedere vorm van hulpverlening op zich zelf weer in ernstige en minder ernstige varianten kan voorkomen. Men kan hulpverlening op het politieke vlak niet als op zich zelf ernstiger dan hulpverlening op economisch terrein beschouwen. Er zijn politieke collaborateurs geweest, die men ernstig strafwaardig moet achten, terwijl anderen een veel minder ernstig feit pleegden, door b.v. een burgemeestersambt in een kleine plaats te aanvaarden. Economische collaboratie kan variëren van het in het groot bouwen van versterkingen en kazernes voor de vijand tot het schoonmaken van groenten voor een vijandelijk legeronderdeel of het leveren van gebak voor vijandelijke soldaten. Een onderscheiding in verschillende categorieën van hulpverlening is dus niet mogelijk, omdat dwars door deze categorieën heen weer onderscheidingen lopen van ernstige en niet ernstige gevallen. De praktijk heeft overigens bewezen, dat de jurisprudentie al spoedig een zekere maatstaf vindt om de ernst van de hulpverlening in ieder geval aan de hand van de strafmaat tot uitdrukking te brengen.

Artikel 103a. Juist omdat de omschrijving van hulpverlening aan de vijand zo bijzonder ruim is, is het wenselijk daartegenover een bepaling te formuleren, waardoor komt vast te staan, dat niet iedere handeling, die formeel onder deze ruime omschrijving te brengen is, als strafbare hulpverlening moet worden beschouwd. Dit erkennen de leden, die kritiek op de voorgestelde bepalingen hebben. Zij menen evenwel, dat de uitzondering van artikel 103a minder ruim moet worden geformuleerd. Zij zouden het wenselijk achten, indien hulpverlening slechts dan niet strafbaar was, indien de dader gehandeld heeft in de redelijke overtuiging het Nederlandse belang te dienen. Daarmede zouden evenwel tal van gevallen tot strafbare hulpverlening gestempeld blijven, die niemand in werkelijkheid gestraft zou willen zien. Het schijnt toch niet twijfelachtig, dat een vrouw, die in een kazerne aardappelen schilt voor vijandelijke soldaten, moeilijk kan handelen in de redelijke overtuiging, dat zij het Nederlandse belang daarmede dient. Toch ware het onbillijk haar wegens collaboratie te straffen. Hetzelfde geldt voor hulpverlening op het economisch gebied. Leverantie van niet voor de oorlog belangrijke goederen is naar de omschrijving van artikel 102 hulpverlening aan de vijand. Dat ooit het Nederlandse belang door een dergelijke leverantie gediend zou zijn, is niet aan te nemen. Toch zal bepaaldelijk niet onder alle omstandigheden de strafbaarheid van iemand, die goederen aan een bezettende Mogendheid geleverd

heeft, mogen worden aangenomen. De ondergetekenden zijn daarom van mening, dat als sluitstuk op de ruime bepaling van artikel 102 ook de bepaling van artikel 103a enigszins ruim geredigeerd moet blijven.

Artikel III

(Wetboek van Militair Strafrecht)

Met de Commissie van Voorbereiding zijn de ondergetekenden van oordeel, dat het Wetboek van Militair Strafrecht in verband met een optreden te zamen met bondgenoten op verscheidene punten behoort te worden herzien. Met de commissie menen de ondergetekenden evenwel, dat een herziening in dit wetsontwerp niet kan worden opgenomen, omdat daarmede te veel tijd gemoeid zou zijn. Alvorens tot een dergelijke herziening te kunnen overgaan, moet immers eerst vaststaan in welk verband het optreden van Nederland zal geschieden. Al naargelang de Europese Defensiegemeenschap tot stand komt of niet, zullen de bepalingen van ons militair strafrecht nauwer of minder nauw op internationale samenwerking moeten zijn gericht.

De Minister van Justitie,
H. MULDERIJE.

De Minister van Oorlog,
C. STAF.

De Minister van Marine,
C. STAF.

2258 6

NOTA VAN WIJZIGINGEN (Ingezonden 16 April 1952)

In artikel II wordt punt 18 vervangen door de volgende punten 18—21:

„18. Artikel 121 wordt als volgt gelezen:

Hij die door geweld of bedreiging met geweld een vergadering van de beide Kamers der Staten-Generaal of van een dezer uiteenjaagt, tot het nemen of niet nemen van enig besluit dwingt, een lid uit die vergadering verwijdert of opzettelijk een lid verhindert die vergadering bij te wonen of daarin vrij en onbelemmerd zijn plicht te vervullen, wordt gestraft met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.

19. Artikel 122 wordt als volgt gelezen:

De samenspanning tot het in artikel 121 omschreven misdrijf wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren.

Artikel 96, tweede lid, is van overeenkomstige toepassing.

20. In artikel 124 worden de woorden „twee jaren” vervangen door de woorden: negen jaren.

21. In artikel 135 worden de woorden „de artikelen 92—95 of 102” gelezen: de artikelen 92—95a, 102 of 121.”

2258 7

VERSLAG

De Commissie van Voorbereiding voor bovengenoemd wetsontwerp is, na kennis genomen te hebben van de Memorie van Antwoord op het Voorlopig Verslag wegens dit wetsontwerp, van oordeel, dat door deze gewisselde schrifturen de openbare beraadslaging over het voorstel genoegzaam is voorbereid.

Vastgesteld 24 April 1952.

GERBRANDY ¹⁾
DONKER
BACHG
ROOLVINK
WITTEWAALL VAN STOETWEGEN
VERMEER ²⁾
VONK
STOKVIS
VORRINK ³⁾

¹⁾ ²⁾ ³⁾ Als plaatsvervanger van resp. de heer Terpstra, mejuffrouw Tendela en de heer Fens, die wegens ziekte niet aan de vaststelling van dit verslag hebben kunnen medewerken.